

IVA LUKEŽIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Odsjek za kroatistiku

I. Klobučarića 1, HR-51000 Rijeka

MRKOPALJSKI GOVOR

Rad je motiviran činjenicom da je mrkopaljski govor klasificiran kao idiom ikavskoga dijalekta štokavskoga narječja, unatoč činjenici da su svi dosadašnji istraživači opservirali u njemu i velik broj jezičnih činjenica koje se u klasifikacijama svrstavaju među čakavske posebnosti ili među zajedničke čakavsko-štokavske jezične crte.

U radu se dijalektološkom aparaturom interpretiraju 34 takve fonološke, fonetske, morfonološke i morfološke kategorije, te 273 leksičke jedinice. Potvrde su uzete iz ukupne građe o mrkopaljskome govoru prikupljene tijekom 20. i početkom 21. stoljeća.

Raščlamba i interpretacija građe uz primjenu instrumentarija temeljena na teoriji razlikovnosti vodi zaključku da u mrkopaljskome govoru supostoje dva sustava, štokavski i čakavski, što bi trebalo uzeti u obzir i pri dijalektološkoj klasifikaciji ovoga idioma.

I. Istraženost i opisi

Prvi je dijalektološki rad posvećen poimence mrkopaljskome govoru objavio Rudolf Strohal početkom 20. stoljeća¹.

Mate Hraste je 1956. godine objavio "Bibliografiju radova iz dijalektologije, antroponimije, toponimije i hidronimije na području hrvatskoga ili srpskoga jezika" s pridodanim dijalektološkim kartama². Na "Karti štokavskih dijalekata" (str. 465) označen je Mrkopalj (uz Sunger) kao štokavski govor o kojemu su dane samo kratke napomene. Na karti čakavskih dijalekata (str. 466) Mrkopalj je (ovoga puta bez Sungera) označen kao čakavski govor.

¹ R. Strohal, "Neke dijalektičke osobine iz trgovišta Mrkoplja", *Nastavni vjesnik*, XIV, 665. – 673. i 743. – 752., Zagreb 1905–1906.

² Navedeni je rad objavljen u I. broju Hrvatskoga dijalektološkoga zbornika, Zagreb 1956., str. 387–479.

Početakom sedamdesetih godina istoga stoljeća obavljena su dva opsežnija, međusobno nezavisna istraživanja. Mrkopaljski govor istražen je za projekt Srpskohrvatski dijalektološki atlas (ShDA)³, no do sada nije publiciran rad na temelju materijala iz toga Upitnika. Drugo je istraživanje svih štokavskih gorskokotarskih govora obavio Božidar Finka i objavio o njima dva opsežna rada: prvi se odnosi na štokavske ijekavske gorskokotarske govore u Moravicama i Gomirju⁴ a drugi na ikavske govore Mrkoplja i Liča⁵. U uvodu potonjega rada B. Finka navodi da je iskoristio i Strohalove podatke kao dopunu prikupljenoj građi. Nešto podataka s tih istraživanja o štokavskim govorima mrkopaljsko – ličkoga tipa donosi u radu “Govori i nazivlje” s početka osamdesetih godina⁶.

U knjizi Josipa Lisca iz 2003.⁷ Mrkopalj se i u tekstu i na autorovoj karti (str. 163) tretira kao govor zapadnoga ikavskoga štokavskoga dijalekta

II. Dijalektološka klasifikacija

Iako je, dakle, mrkopaljski govor tijekom 20. stoljeća solidno istražen, ipak je nakon svega što je o njemu saznato i spoznato ostalo neriješeno pitanje njegove dijalektološke pripadnosti i korektne klasifikacije.

Osim Mate Hraste koji na temelju oskudnih podataka na jednoj svojoj karti Mrkopalj označava kao štokavsko a na drugoj kao čakavsko mjesto, i B. Finka je nakon vlastitih opsežnih istraživanja u gorskokotarskim štokavskim ikavskim govorima, pa dakle i u mrkopaljskome, ustanovio supostojanje dviju

³ Upitnik (u ovom se radu označava kraticom U), pohranjen u Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje, sadrži oko 1200 jezičnih podataka za petnaest semantičkih polja. Ispitivanje je proveo prof. Milenko Popović. Glavna mu je obavjesnica bila Marija Lipovac, rođena 1899. godine, tada umirovljena učiteljica, rodnom i podrijetlom Mrkopaljka. Posredno se može zaključiti da je u davanju obavijesti ispitivaču sudjelovalo i više osoba.

⁴ “Štokavski ijekavski govori u Gorskom kotaru”, Zbornik za filologiju i lingvistiku XX-1, 1977., str. 145–172.

⁵ “Štokavski ikavski govori u Gorskom kotaru”, Zbornik za filologiju i lingvistiku XX-2, 1977., str. 167–197.

⁶ V. Barac – B. Finka u radu “Govori i nazivlje” (u *Gorski kotar*, Delnice 1981.) navode da ga karakterizira: 1. ikavski izgovor kratkih i dugih kontinuanata staroga jata; pet vokalnih fonema čiste srednje artikulacije; pokoji ekavizam; 2. Prijelaz *-m > -n*; sustavnost fonema /h/, infiks *-ni-* u infinitivnim osnovama; zadržavanje krajnjega *-l* (*běl, ròval, kàbal, vól*); 3. infinitivno *ti > t*; razlikovanje *č* i *ć*; izostajanje palatalizacije (*u ruki, seljaki*); 4. Akcentuacija uglavnom novija, prenesena, novoštokavska, s nešto starijih akcenatskih osobina (navode se primjeri stare proklike); 5. Morfologija (Gpl., DLipl., oblici dvojine); 6. Sporadično čuvanje imenske deklinacije pri-djeva; 7. Narodna imena mjeseci i leksik.

⁷ Josip Lisac, Hrvatska dijalektologija I. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb 2003.

jezičnih struktura, štokavske i čakavske, što se, po ovom autoru, očituje bilo kao njihovo prepletanje, bilo kao sukob i nametanje, bilo kao stilematsko razlikovanje. Po njegovoj procjeni u ovome govoru prevladava jezična struktura hrvatskih ikavskih štokavskih govora podrijetlom iz Dalmacije iz vremena nakon turskih ratova, kojoj je u pozadini struktura čakavskih ikavsko-ekavskih govora s kojima su od vremena seoba nekoliko stoljeća dijelili iste životne modele i prostor u Gorskoj kotaru. U manjoj mjeri su to adstratni čakavski govori vrbovske skupine s novijom i novom akcentuacijom, a u većoj čakavski govori primorskoga tipa u mjestima u najbližem susjedstvu: Slemenu, Slavici, Brestovoj Dragi. Po mišljenju je B. Finke govor kakav je i danas u ovim mjestima vjerojatno bio i čakavskim supstratom današnjemu govoru Mrkoplja.

III. Razlikovni pristup u klasifikaciji

Ovaj je rad pokušaj dijalekatske klasifikacije mrkopaljskoga govora temeljene na podacima iz rada B. Finke u koji su kritičkim pristupom uključeni i Strohalovi navodi, te na podacima ekscerpiranim iz Upitnika za ShDA. Raspolagala sam i s novijim podacima, odnosno vlastitim opservacijama: u proljeće 2002.⁸ sam na terenu uz pomoć skupine Mrkopaljaca provjerila i korigirala podatke iz Upitnika za ShDA, a preslušala sam i magnetofonske snimke govora dvojice Mrkopaljaca koje je 2003. godine snimila studentica kroatistike, Mrkopaljka Mirjana Crnić⁹.

Kako i moje opservacije čitavoga materijala obilato potvrđuju Finkina razmišljanja o dvama paralelnim jezičnim sustavima koji koegzistiraju unutar istoga minimalnoga dijalektološkoga punkta, u ovome sam radu, usmjereno me konačnoj klasifikaciji mrkopaljskoga govora, na ukupnu dostupnu građu primijenila temeljni instrumentarij kakav inače rabim za genetske klasifikacije organskih idioma. Taj je instrumentarij izveden iz dijalektološke teorije razlikovnosti, s trima hijerarhijskim rangovima:

- najviši razlikovni rang podrazumijeva *alijetete*: činjenice potpune razlikovnosti, svojstvene samo jednome apstraktnome jezičnome sustavu u odnosu na sve ostale genetski srodne apstraktne sustave,
- niži razlikovni rang podrazumijeva *alteritete*, činjenice djelomične razlikovnosti, svojstvene najmanje dvama genetski srodnim apstraktnim sustavima, povezujući ih međusobno i istodobno ih razlikujući od drugih,
- najniži rang obuhvaća *arealne* i/ ili *lokalne* razlikovnosti tipične za dijale-

⁸ Mjesni me ogranak Matice hrvatske pozvao da održim prigodno predavanje “o mrkopaljskoj ikavici”. Za tu sam prigodu podatke iz Upitnika HDA složila po kategorijama i zatražila od nazočnih tridesetak Mrkopaljaca ovjeravanje (potvrdu ili nijekanje) navedenih podataka.

⁹ Podatci preuzeti iz te snimke u ovome su radu obilježeni kraticom T (tekst).

katski različite konkretne organske sustave na određenu području, odnosno razlikovnosti tipične za pojedinačni konkretni organski idiom.

Pri dijalektološkim klasifikacijama s prethodnim određenjem pripadnosti konkretnih idioma apstraktnome sustavu, najveću dokaznu snagu same po sebi imaju činjenice najvišega razlikovnoga ranga, alijeteti. Ako u konkretnome sustavu izostaju alijeteti, dokaznu snagu preuzimaju činjenice nižega razlikovnoga ranga promotrene u međusobnim odnosima i zbroju.

Radi ovjeravanja Finkine teze o supostojanju dvaju jezičnih sustava u mrkopaljskome govoru u ovome su radu primijenjena dva niza kriterija: jedan niz služi za određivanje pripadnosti organskih idioma štokavskim sustavima i drugi za određivanje pripadnosti organskih idioma čakavskim sustavima.¹⁰ Kako se tim kriterijima razlikovnost utvrđuje na apstraktnim razinama narječja i dijalekata, te na konkretnim razinama skupina više govora i jednoga mjesnoga govora, u ovome su radu radi pobližega razlučivanja (Š) od (Ć) i obrnuto, razlikovnosti svih triju rangova uzete iz dvaju konkretnih sustava koji se naziru u mrkopaljskome govoru: iz skupine govora jednoga čakavskoga dijalekta i iz skupine govora jednoga štokavskoga dijalekta. Čakavski alijeteti, alteriteti i razlikovnosti nižega ranga koji se navode u ovome radu potvrđeni su u sjevernočakavskim ikavsko-ekavskim sustavima iz neposrednoga mrkopaljskoga susjedstva, te se označuju kraticom SĆIE. Štokavski alijeteti, alteriteti i razlikovnosti nižega ranga koji se u ovome radu uzimaju kao razlikovni kriteriji potvrđeni su u štokavskim ikavskim govorima kopnene Dalmacije odakle potječu mrkopaljski štokavci, te se označuju kraticom DŠI.

Konačno, u ovome su mrkopaljskome slučaju pri klasifikaciji, osim dosad uobičajenih, uzete u obzir i fonetske i leksičke značajke, te mnogobrojne bilješke istraživača o tome, uključujući i njihove vlastite dojmove, kao i dojmove primorskih čakavaca.¹¹

¹⁰ Potpune razlikovnosti najvišega ranga obilježavaju se velikim slovima u zagradama: – štokavske značajke najvišega razlikovnoga ranga, odnosno ‘samo štokavske’, ‘opčeštokavske’ kao (Š), – čakavske značajke najvišega razlikovnoga ranga, odnosno ‘samo čakavske’, ‘opčečakavske’ kao (Ć). Djelomične razlikovnosti koje povezuju dva ili više sustava, istodobno ih razlikujući od drugih obilježavaju se dvama ili trima velikim slovima u zagradama: ‘štokavske, ali ne samo štokavske’ s početnom oznakom Š: (ŠĆ), ‘čakavske, ali ne samo čakavske’ s početnom oznakom Ć: (ĆŠ) ili (ŠĆ). Arealne razlikovnosti tipične za dijalekatski različite govore određena područja ili lokalne razlikovnosti tipične za lokalni idiom obilježavaju se malim slovima u zagradama: štokavske kao (š), čakavske kao (ć).

¹¹ Mrkopaljci susjedne čakavske govore doživljavaju veoma prisno, kao svoje. Nerijetko primorski čakavci nakon susreta s Mrkopaljcima i Ličanima, ugodno iznenađeni osjećajem prisnosti, izjavljuju da oni, bez obzira na to što su štokavci i ikavci, “govore kod i mi”.

1. Kategorije u kojima se javljaju štokavske i / ili čakavske razlikovnosti najvišega ranga, alijeteti (š) ≠ (č)

1.1. Naglasni sustav: Inventar, distribucija i fonetska obilježja naglasnih jedinica

1.1.1. Status (Š) i (Č)

(Š) Inventar naglasnih jedinica u mrkopaljskome govoru je štokavski, kao u DŠI. Čine ga četiri naglasna s međusobnim kvantitativnim i tonskim (intonacijskim) oprekama: starojezični silazni: kratki (\grave{a}) i dugi (\hat{a}) + štokavski uzlazni: kratki (\grave{a}) i dugi (\acute{a}), te nenaglašena duljina (\bar{a}) ≠ nenaglašena kraćina (a). Sve su jedinice kvalitetom štokavske, bilo da je riječ o starojezičnim silaznim naglascima, bilo o štokavskim uzlaznim naglascima, bilo o zanaglasnim duljinama.

Distribucija naglasnih jedinica u mrkopaljskome govoru podliježe pravilima (Š) koja vrijede u DŠI i pravilima (Č) koja vrijede u ŠCIE.

(Š) Distribucijska su ograničenja karakteristična za nove štokavske naglasne sustave:

– (\grave{a}) se ostvaruje: u jednosložnim riječima (*ist, dī, sīć, vřh*) i na prvom slogu dvosložnih i višesložnih riječi i naglasnih cjelina: *dēlaš, dītelina, dōnōć, jēlva, lōpāt* Gpl., *mīsēc, nīkaki, òprāna, òvāc* Gpl., *pōlje, pōsla, pōstelja, pōd glāvu, pōpīla, pō vodu, prādīd, prāšćevina, svjēdožba, sīnokoša, srītan, zā rūku, ūvřk, vřrovat*; T: *ŭ kosti*, a distribucija mu je ograničena u ultimima i u središnjim slogovima višesložnih riječi;

– (\hat{a}) se ostvaruje: u jednosložnim riječima (*brīg, crīp, līn, pēt, žlīb*) i na prvome slogu dvosložnih i višesložnih riječi: *dīlīmo, grōful, līpo, līšnjak, ždrībe, žūta*, a distribucija mu je ograničena u ultimima i u središnjim slogovima višesložnih riječi;

– (\acute{a}) se ostvaruje u položajima ($\acute{a}a < \acute{a}\acute{a}$) i ($\acute{a}\acute{a} < \acute{a}\acute{a}l \acute{a}\acute{a}$): na novim mjestima unutar morfološke riječi ili naglasne cjeline, odnosno na starim prednaglasnim duljinama (\bar{a}) na koje je unatražno povučena naglasna silina s naglasaka koji su se prethodno nalazili u ultimima, otvorenim (*glāva, gnjīzdo, glādna, rūka, dīte, mlīko, stāblo, stīna, strīci, zvīzde, žūta, na zīdu < glāvā, gnjīzdō, glādnā, rūkā, dītē, mlīkō, stāblō, stīnā, strīčī, zvīzdē, žūtā, na zīdū; sīčū, vūčū < sīčū, vūčūl sīčū, vūčūl*) i zatvorenim (*pīvac, šīpak < pīvāc, šīpāk; māšćōn < māšćōn/ māšćōn*) i u središnjim slogovima (*bilānjak, dodiljīvāle, līnčina, pripovīdat, procīdit < bilānjāk, dodiljīvāle, līnčina, pripovīdāt, procīdīt*), a distribucija mu je ograničena u jednosložnim riječima i u ultimima;

– (\grave{a}) se ostvaruje u položajima ($\grave{a}a < \grave{a}\grave{a}$), ($\grave{a}\acute{a} < \acute{a}\acute{a}l \acute{a}\acute{a}$): na novim mjestima unutar morfološke riječi ili naglasne cjeline, odnosno na starim prednaglasnim kraćinama (a) na koje je unatražno povučena naglasna silina s naglasaka koji

su se prethodno nalazili u ultimama, otvorenim (*bùha, čèlo, dòbro, màgla, sèstra, ù što* < *buhà, čelò, dobrò, maglà, sestrà, u štò; ženē* Gjd., T: *òvò, ònò, dò nji* < *ženē/ ženē* Gjd., T: *ovò/ ovò, onò/onò, do nji/ do nji*)) i zatvorenim (*ládan, mèdvìd, òbraz, sìdit, svìdok, i pop* < *lādān, medvìd, obrāz, sìdit, svìdòk, i pòp; dònīt, dozòrìl, Ledènìc Gpl., mihūr, nadòlīt, pedèsēt, pràšćār, nè dān*, T: *nè znān* < *donīt/ donīt, dozorìl/ dozorìl, Ledenìc/ Ledenìc Gpl., mihūr/ mihūr, nadolīt/ nadolīt, pedesēt/ pedesēt, prašćār/ prašćār, ne dān/ ne dān*, T: *ne znān/ ne znān*) i u središnjim slogovima (*dvòrišće, gòvedina, kòlino, mèdvìdica, òrihi, nàpravìt, ògriyat, pàpučan Dpl., ponèdìljak, pòstelja, prìlomìmo, pròlice, sìkiru, želìzo, nàstrišak, nèdìlja, prìdužina, prìvarit, ràsić, sàtarē ò kravan, nè virujē*, < *dvorìšće, govèdina, kolìno, medvìdica, orìhi, napràvit, ogrìyat, papùčan Dpl., ponedìljak, postelja, prilomìmo/ prilomìmo, prolice, sikìru, želìzo, nastrišak, nedìlja, pridùžina, prìvarit, rasìć, satārē ò kràvan, ne virujē; òpānki, òsùšìmo, pālènta, pròmìnì, nè trībā* < *òpānki/ opānki, osùšìmo/ osùšìmo, palènta/ palènta, promìnì/ promìnì, ne trībā/ ne trībā*), a distribucija mu je ograničena u jednosložnim riječima i u ultimi.

– *Zanaglasne duljine* su na mjestu prethodnih dugih naglasaka, a *zanaglasne kračine* na mjestu prethodnih kratkih naglasaka. Opreka *nenaglašena duljina* ≠ *nenaglašena kračina* ostvaruje se samo iza naglasaka, gdje obilježava ili primarnu starojezičnu vokalsku kvantitetu, ili staro naglasno mjesto i vrstu naglasaka. U potonjemu je slučaju zanaglasna duljina u položajima (*áā* < *āā/ āā*) i (*àā* < *aā/ aā*), a zanaglasna kračina u položajima (*áa* < *āā*) i (*àa* < *aā*).

(Č) Distribucijska su ograničenja karakteristična za stare i starije čakavske naglasne sustave, uključujući i SČIE:

– (*á*) sporadični primjeri u kojima se štokavski dugi uzlazni naglasak ostvaruje na starome kategorijalnome mjestu starojezičnoga/ čakavskoga akuta¹², koje B. Finka naziva “naoko novoštokavskim ostvarajima” jer se “ne podvrgavaju distribucijskim pravilima novoštokavske akcentuacije”¹³. To su već u Strohalu zabilježeni primjeri infinitiva *dójt – dóc*, Gmn. *pér, drú*, u Upitniku: *súša*¹⁴, u Finkin materijalu *frču, fúrman; zapìštvā / zapìštvā*,

– (*à*) sporadični primjeri u kojima se kratki silazni naglasak ostvaruje po pravilima starih ili starijih naglasnih sustava: na ultimi, kao u primjerima

¹² Uočeni su u svim materijalima, od Strohalova do najnovije snimke.

¹³ B. Finka: *Štokavski ikavski*, str. 187: “naoko novoštokavske ostvaraje” tumači alternacijama infinitiva s okrnjenim i neokrnjenim dočetkom i njihovim naglascima, odnosno njihovoj stilematškoj uporabi kao govornih kvaliteta. “Na konkretnom je terenu mogao imati utjecaja na akcenatski lik navedenih i sličnih primjera i čakavski adstrat... Čakavci na obližnjem terenu doista mogu ostvarivati akcenatski tip. .. *pròjt* (s čakavskim akutom)”, str. 188.

¹⁴ Ispitivač je svoju zbunjenost i dvojbu u vezi sa zapisanim primjerom izrazio bilješkom: (*poludugi? poluakut?*)

*škartõc*¹⁵, *i põp*¹⁶, te u središnjim slogovima višesložnih riječi, kao u primjerima *karõcu*, *kilomõtra*, *odsõčena*, *oskorõšva/ skorõšva*, *põndiljak* (uz: *ponõdiljak*), *po võdu* (uz: *põ vodu*), *u gõste*, T: *barõfa*, *Bilolõsica*, *tobõlica*¹⁷, *o krõvan*, *o võlin*, *pod Bõlon* ili na novim mjestima (prethodne prednaglasne kraćine) po pravilima novijih i novih čakavskih naglasnih sustava, kao u primjerima: *mõha*, *pogõdnije*, *zõpivali smo*, *o võlin*,¹⁸

– (*â*) sporadični primjeri u kojima se dugi silazni naglasak ostvaruje po pravilima starih ili starijih naglasnih sustava: na ultimima, kao u primjerima *pomidõr*, *resõr*¹⁹, *obišõnjãk*²⁰, *u zõd*, *u grãd*²¹, te u središnjim slogovima višesložnih riječi kao u primjerima *na/ pod glõvu*, *minõtõ* Gpl., *mravljõnac*, *mrkopãljski*, *sanitõtski*, *prekontrolõramo*, *u škõlu*,²² *Karolõnska cõsta*, *Starovõrčan*, *Starovõrka*, *Kalvãrija*.²³

– sporadične *prednaglasne duljine* po pravilima starih ili starijih naglasnih sustava, kao u primjeru: *põndiljak*.

1.1.2. Fonetska obilježja naglasnih jedinica

(*Ć*) Fonetska su obilježja naglasnih jedinica u mrkopaljskome govoru podudarnija s fonetskim obilježjima u *SCIE* nego s fonetskim obilježjima u organskim hrvatskim štokavskim govorima, uključujući *DŠI* :

– (*ä*) je ispitivač Upitnika opisao kao "manje oštar od onoga u književnom"²⁴, i nedovoljno kvantitativno diskretan, što se podudara s mojim dojmom o slabije izraženoj silini i dojmu o izgovoru ovoga naglaska kakav je u sjevernočakavskim govorima;

– (*â*) je ispitivač Upitnika opisao kao "vrlo sličan onom u književnom"²⁵, –

¹⁵ Primjer iz snimljenog materijala.

¹⁶ Primjer B. Finke.

¹⁷ Primjeri B. Finke.

¹⁸ Primjeri B. Finke; u Upitniku su navedeni brojni takvi primjeri.

¹⁹ Primjeri iz najnovijega snimljenoga materijala.

²⁰ Primjer B. Finke.

²¹ Primjeri potvrđeni u svim materijalima.

²² Primjeri iz najnovijega snimljenoga materijala.

²³ B. Finka: *Štokavski ikavski*, str. 188–189. Takve pojave opisuje kao "ostvaraj naglasne kvalitete koja se bilježi znakom /ː/ ili /ˑ/ dalje od prvoga (početnoga) sloga u riječi" i naziva "odstupanja od novoštokavske akcentuacije" (sve s dubletnim mogućnostima).

²⁴ Opći mu je dojam bio da je taj naglasak "prilično trom, na momenat djeluje gotovo kao dugouzlazni", te uz primjere nerijetko piše opaske o tromosti a u znatnu ga broju primjera i bilježi kao (*ä*) ili kao (*â*), zbog čega uz primjere obilježene ovim naglaskom vrlo često dopisuje primjedbe poput: "nije jako oštar" (uz primjere *mõzga*, *pãmõt*), ili "neizraziti" (uz primjer *křvi*), "nije oštar" (uz primjer *glõdala*) i sl.

²⁵ Primjere obilježene ovim naglaskom nerijetko je popratio bilješkom, poput: *gõrnja*, *dõlnja* (*neizraziti* ː), *šõcu* (*nije pravi* ː).

dakle ne isti kao u književnome, nego vrlo sličan, što odgovara i mojoj opservaciji da je ovaj naglasak nešto slabije izražene silaznosti, odnosno da je onakvoga izgovora kakav je u sjevernočakavskim govorima;

– (*à*): opći je dojam svih istraživača i ispitivača da je nedovoljno intonacijski razlikovan prema kratkom silaznom naglasku (*à*), što dovodi do neutralizacije tih dvaju naglasaka ili do njihova zamjenjivanja²⁶;

– *zanaglasne duljine* su, sudeći prema bilješkama ispitivača Uпитника²⁷ i opaskama B. Finke,²⁸ slabo izražene ili izostaju²⁹, što je podudarno i s mojim dojmom da su zanaglasne duljine fonetski kraće, ili da su neutralizirane, odnosno da su onakve kakve su i u SČIE.

1.1.3. Zaključak

Akcentuacija je u mrkopaljskome govoru štokavska po inventaru (Š), a po distribuciji su uočljiva dva sustava: prevladavajući štokavski s novom distribucijom (Š), i paralelni reliktni čakavski sa starijom distribucijom (Č). Fonetška su obilježja naglasnih jedinica i nenaglašenih duljina bliža sjevernočakavskoj (Č) nego štokavskoj fiziologiji.

U ovoj je kategoriji u mrkopaljskome govoru odnos štokavskih i čakavskih alijeteta izjednačen: Š 2, Č 2.

²⁶ Najjasniju je ocjenu te pojave i njezinih posljedica dao B. Finka: “Nedovoljna intonacijska razlikovnost dovodi do njihove neutralizacije ili zamjenjivanja. Oboje se svodi na to da je slušni utisak kao pri ostvarivanju (ne izrazito punktualne, nego gdjekada čak i trome) naglasne kvalitete koja se bilježi znakom /’/ nego one koja se bilježi znakom /˘/. Rjeđi je slučaj da se događa obrnuto”. Primjeri “koji potvrđuju netom izrečene tvrdnje”: *mùha, pogòdnije, zàpivali smo*.

²⁷ Bilježeći zanaglasne duljine ispitivač je uz primjere dodavao opaske o njihovoj slaboj izrazitosti, ili ih uopće nije zapisivao. Primjerice: *gòvorite, o ričtìn, šútē, ùzēti* (kratka dužina), *àjmēče, o kòstìn, pùvā, ùšī, písām* (vrlo kratka dužina), *s̀b̀ī* (možda vrlo kratka dužina).

²⁸ B. Finka 185–186: “kvantitativna sustavnost i nesustavnost” se “stalno izmjenjuju”. Pojava je uočljiva na posve identičnoj građi (iste riječi, isti oblici, isti fonetski položaji i sl.). Veoma je čest gubitak “nenaglašene kvantitete”, pojava koja je zahvatila sve štokavske ikavske govore u Gorskom kotaru: mrkopaljski manje u odnosu na sungerski, a više u odnosu na lički. Razlozi su tome u “ne samo dijalekatskom prožimanju s govorima koji imaju drukčije kvantitativne odnose nego su i posljedica unutarnjih pobuda u samoj novoštokavskoj akcentuaciji”. “Većina se pokraćivanja sustavno dugih nenaglašenih samoglasnika može svesti na stilematske razloge: kračina se odnosi prema dužini kao stilem isticanja”. Autor donosi primjere izostanka zanaglasne dužine: *gòvorin, šēst zidi, frčū (mùhe), bòli ga, zùta, lipog, pod lískon, lišnjak, Nòvi làzi, Zàgmajno*.

²⁹ B. Finka primjenjuje fonološku transkripciju te primjere sustavno obilježava njihovim stvarnim a ne stilistički obojenim naglasnim kvalitetama, osim ako to nije izrijekom navedeno.

1.2. Refleksi primarnih protojezičnih i sekundarnih starojezičnih jotacija dentala

1.2.1. Refleksi *tj* i *dj* u (Š) i (Č)

Refleks *tj* > /ć/

Suglasnik /ć/ nastao jotacijom protojezičnoga i starojezičnoga bezvučnoga dentala *t*: /ć/ < **tj*, *taj* postoji kao fonem u čakavskim sustavima, uključujući SČIE, i u štokavskim sustavima, uključujući DŠI. Ta činjenica na razini inventara nije razlikovna u odnosu (Š) i (Č) u mrkopaljskome govoru.

Refleksi *dj*

(Š) Refleks *dj* > /ž/

Posebnost je štokavskih sustava, uključujući DŠI, postojanje u suglasničkome inventaru fonemske jedinice /ž/, nastale primarnom protojezičnom jotacijom zvučnoga dentala *d* i sekundarnom starojezičnom jotacijom dentala *d* (i velara *g* u ranim primljenicama).

U mrkopaljskome govoru je fonem /ž/³⁰ potvrđen u primjerima: *ânžel*, *čãžon*, *glõžē*, *měža*, *mlãžã*, *prěža*, *rãže*, *ržã*, *rīžī*, *rõžaki*, *rõžen*, *slãžī*, *svižat* se, *tivži*, *žēža*, i sl.

(Č) Refleks *dj* > /j/, /dʹ/

U čakavskim³¹ sustavima, uključujući SČIE, refleks pri jotaciji *d* je /j/. U mrkopaljskome govoru je takav paralelni refleks **dj*, *daj* > /j/ potvrđen u primjerima: *dohájat*, *gõspoja*, *mějaš/ mējãš*, *zahájat*, te u imperativima *ij*, *ijmo*, *ijte* (naporedo s nehotiranim oblicima u istoj gramatičkoj kategoriji: *jědi*).

Odnosi među refleksima:

(Š) U štokavskim sustavima, uključujući i DŠI, /ć/ je bezvučni parnjak fonemu /ž/. Po tome je obilježju mrkopaljski govor s oba fonema uparena po zvučnosti, štokavski sustav.

(Č) Fonem /ć/ je u SČIE bez adekvatnoga parnjaka po zvučnosti. U drugoj polovini 20. stoljeća i u tim je sustavima zabilježen /ž/ kao rubni ili slobodni fonem, pretežno u riječima primljenima iz standardnoga hrvatskoga jezika.³²

³⁰ Ovaj štokavski fonem "ima sustavom određeno mjesto" (B. Finka, nav. dj. str. 180).

³¹ Isti se refleks javlja u kajkavskim sustavima, ali i u drugima (primjerice, u slovenskome jeziku).

³² Primjerice, u riječima kao što su *rožendan*, *mežutin*, *žak*, *žemper* i sl. te u imena poput *žurža*.

1.2.2. Fonetska obilježja jedinica *ć*, *ž*

(Ć) Suglasnik *ć* se u SČIE fonetski razlikuje od *ć* u štokavštini općenito, uključujući i DSI. Za razliku od štokavskoga izgovora toga glasa, gdje prepreku struji zraka u ustima nakon prolaza kroz otvorene glasiljke čini vrh jezika s prednjim nepcem, pri čakavskome izgovoru vrh se jezika opire o donje alveole, a prepreku na srednjemu nepcu tvori uzdignuti hrbat jezika³³. Takav se čakavski izgovor posebno markira i pri fonetskoj transkripciji: *svića* [svitʰa], *noć* [notʰ].

Isto vrijedi za njegov zvučni parnjak, suglasnik *ž* (*d*), ako se i kad se pojavi u čakavštini: razlika je jedino u stisnutim glasiljkama pri prolazu zračne struje, a prepreke u ustima su istovjetne kao u artikulaciji *ć*. Pri fonetskoj se transkripciji takvo čakavsko *ž* (*d*) također markira kao [dʰ]: *žeda* [žedʰa], *tudi* [tudʰi].

1.2.3. Zaključak

Odnos je štokavskih i čakavskih alijeteta u kategoriji refleksa jotacije dentala u mrkopaljskome govoru izjednačen: Š 2, Ć 2.

1.3. Suglasnik *ž*

1.3.1. Status u (Š) i (Ć)

(Š) U štokavskim je sustavima, uključujući i DŠI, zvučni parnjak bezvučnome složenome suglasniku *č* složeni suglasnik *ž*, u statusu fonema i alofona.

(Ć) Čakavski sustavi, uključujući i SČIE, nemaju adekvatna zvučnoga parnjaka bezvučnome fonemu /č/, kojega u primljenicama i u alofonskim položajima zamjenjuje jedinica *ž*.

1.3.2. Potvrde u mrkopaljskome govoru

U konsonantskome inventaru mrkopaljskoga govora bezvučni afrikat *ž* nije usustavljena jedinica:³⁴

– (Š) ostvaruje se kao jedinica *ž* u primjerima *žèp*, *žàndar*, i kao alofon fonema /č/ u primjerima: *náružba*, *svjedòžba*,

– (Ć) ostvaruje se kao *ž*: *žèp*, *žìgerica*, *náružba*, *svidòžba*.

³³ Parafrazirano prema opisu u knjizi M. Moguš *Čakavsko narječje, Fonologija*, Zagreb, 1977.

³⁴ “Taj glas ulazi u suglasnički inventar, ali nije govorna nužnost, tj. nema mjesta određenoga u sustavu” (B. Finka, nav. dj. str. 180.)

1.3.3. Zaključak

U mrkopaljskome govoru se u pogledu statusa suglasnika *ž* očituju dva paralelna sustava: štokavski s fonemom /*ž*/ i alofonom [*ž̥*], te čakavski bez tih jedinica. U ovoj je kategoriji u mrkopaljskome govoru odnos štokavskih i čakavskih alijeteta izjednačen: Š 1, Č 1.

1.4. Pune nepreventivne vokalizacije i redukcije starojezičnih slabih poluglasova

1.4.1. Status u (Š) i (Č)

(Č) Samo čakavskim sustavima, uključujući SČIE, pripadaju primjeri punih vokalizacija starojezičnoga poluglasa u slabim položajima, koje nisu izazvane preventivnim razlozima.³⁵

1.4.2. Potvrde

– (Č) Ostvaruju se primjeri sa samo čakavskim nepreventivnim punim vokalizacijama protojezičnoga slaboga poluglasa u primjerima: *kādi*, *mānon* Ijd, *māša*, termini *Māla māša* i *Vēlika māša*, *vālje*, *Vāzam*, *vāzmenī*, *vāvīk*, Gjd. *pāsa*,

– (Š) Ostvaruju se primjeri bez čakavskih vokalizacija: *di*, *mēnon* Ijd, *ūvīk*.

1.4.3. Zaključak

U mrkopaljskome govoru se u pogledu punih vokalizacija starojezičnoga poluglasa očituju dva paralelna sustava: (Č) čakavski s posebnim punim nepreventivnim vokalizacijama, i (Š) štokavski bez čakavskih vokalizacija u istim primjerima.³⁶

U ovoj je kategoriji u mrkopaljskome govoru odnos štokavskih i čakavskih alijeteta izjednačen: Š 1, Č 1.

³⁵ Sustavu hrvatskoga jezika u cjelini pripadaju i primjeri punih vokalizacija starojezičnoga poluglasa u slabim položajima, koje su izazvane preventivnim razlozima. Takve su vokalizacije preduhitrile stvaranje netipičnih suglasničkih skupina nakon gubljenja starojezičnoga poluglasa. Posebnost je čakavskih punih vokalizacija u tome što su se one ostvarile na mjestu najslabijega poluglasa (na kraju riječi) ili na mjestima gdje po gubitku poluglasa nije prijetilo stvaranje netipičnih suglasničkih skupina, ili su se mogle izbjeći na koji drugi, jezično uobičajen, način.

³⁶ Starojezični primjeri *kādē*, *mālinā*, *mānoju*, *vāvēkə* mogu imati štokavske i južnočakavske likove: *di* (*dē*), *ge*, *mlin*, *sa mnon* / *s menom*, *uvik* (*uvjek*), te čakavske (sjevernočakavske i srednjočakavske) likove: *kadi* (*kade*), *malin*, *s manu(n)* / *s namu(n)*, *vavik* (*vavek*).

1.5. Upitno-odnosne i neodređene zamjenice za ‘neživo’ i njihove izvedenice

1.5.1. Status u (Š) i (Č)

(Š) U štokavskim se sustavima, uključujući DŠI, rabe posebni štokavski oblici: *što / šta, zašto, čega, sav / vas*.

(Č) U čakavskim se sustavima, uključujući SČIE, rabe posebni čakavski oblici: *česa, ničesa, niš, vas / svas / svah*.

1.5.2. Potvrde u mrkopaljskome govoru:

(Š) *štò, zàšto*

(Š) *čèga, ničèga*

(Č) *čèsa, ničèsa*

(Č) *niš* (= ‘ništa’), *svàs*³⁷ (= ‘sav’)

1.5.3. Zaključak

U ovoj je kategoriji u mrkopaljskome govoru odnos štokavskih i čakavskih alijeteta izjednačen: Š 2, Č 2.

1.6. Nastavak 1. lica prezenta

1.6.1. Status u (Š) i (Č)

(Š) U štokavskim je sustavima, uključujući DŠI, u 1. licu prezenta uopćen nastavak s dočetkom *-n*³⁸ u svih glagola, osim glagola ‘*htjeti*’ i ‘*moći*’, koji u tome licu imaju nastavak *-u*.

(Č) U čakavskim sustavima, uključujući SČIE, samo ‘*htjeti*’ ima u 1. licu prezenta nastavak *-u*, dok glagol ‘*moći*’ u toj kategoriji ima nastavak s dočetkom *-m*.

1.6.2. (Č) Potvrde u mrkopaljskome govoru: *òću – mðren*.

1.6.3. Zaključak

U ovoj je kategoriji u mrkopaljskome govoru zastupljen čakavski alijetet: Č 1.

³⁷ Oblik *svas* karakterizira govore središnjega ikavsko-ekavskoga dijalekta, među njima i gorskotatarske govore vrbovskoga tipa.

³⁸ Točnije: uz *-n* alternira i *-m*.

1.7. Oblici svršenoga prezenta glagola *biti*

1.7.1. Status u (Š) i (Č)

U svim organskim govorima hrvatskoga jezika u cjelini postoje dva tipa prezenta glagola *biti*. Prvi je tip prezent s osnovom *bud-* u 3. l. pl. i osnovom *bude-* u ostalim licima³⁹, a drugi sa supletivnom osnovom *jes-/s-*⁴⁰. Atematski prezentski oblici glagola *biti*, s osnovom *jes-/s-* su općejezični, pa postoje i u štokavskim i u čakavskim sustavima.

(Č) Osim u navedenih glagola, u SČIE su zasvjedočeni i atematski prezentski oblici glagola *biti* i s osnovom *bud-* / *bun*, *buš*, *bu*, *bumo*, *bute*, *budu*.

1.7.2. Potvrde u mrkopaljskome govoru:

(Š) *bùdemo*, *bùdete*

(Č) *búmo*, *búte*

1.7.3. Zaključak

U ovoj je kategoriji u mrkopaljskome govoru odnos štokavskih i čakavskih alijeteta izjednačen: Š 1, Č 1.

1.8. Oblici zanijekanoga prezenta glagola *biti*

1.8.1. Status u (Š) i (Č)

(Š) U štokavskim se sustavima, uključujući DŠI, rabe oblici: *nisam*, *nije*.

(Č) U SČIE se u istoj kategoriji rabe oblici: *nīs*, *nī*.

1.8.2. Potvrde u mrkopaljskome govoru

(Š) *nísam*, *níje*

(Č) *nīs*, *nī*

1.8.3. Zaključak

U ovoj je kategoriji u mrkopaljskome govoru odnos štokavskih i čakavskih alijeteta izjednačen: Š 1, Č 1.

³⁹ U većini gramatika su starojezični tematski samoglasnici danas pripojeni prezentskim nastavcima, u ovom slučaju: *-em*, *-eš*, *-e*, *-emo*, *-ete*.

⁴⁰ Ovaj je (atematski) tip tvorbe prezenta bio poseban po izostajanju tematskoga samoglasnika, što je vidljivo i danas na primjeru prezenta glagola *biti* od osnove *jes-/s-* (*jesmo*, *jeste*, *jest*).

1.9. Oblici glagola *biti* za tvorbu kondicionala

1.9.1. Status u (Š) i (Č)

(Š) U štokavskim se sustavima za tvorbu kondicionala rabe oblici aorista *bih, bi, bi, bismo biste, bi*, ili se, kao u DŠI, za sva lica jednine i množine rabi oblik *bi*.

(Č) U čakavskim se sustavima, uključujući SČIE, za tvorbu kondicionala rabe oblici s nastavcima atematskoga prezenta: *bin, biš, bi, bimo, bite, bi*.

1.9.2. Potvrde u mrkopaljskome govoru

(Č) *bīn, biš, bi, bīmo, bite, bi/ bīju*.

(Š) u svim licima *bi*.

1.9.3. Zaključak

U ovoj je kategoriji u mrkopaljskome govoru odnos štokavskih i čakavskih alijeteta izjednačen: Š 1, Č 1.

1. 10. Oblici imperativa bez dočetnog samoglasnika u osnovi

1.10.1. Status u (Š) i (Č)

(Š) U glagola koji u štokavskim sustavima, uključujući DŠI, imaju samoglasnik na dočetku osnove imperativa, u (Č), uključujući i SČIE, izostaje samoglasnik na dočetku osnove imperativa.

1.10.2. Potvrde u mrkopaljskome govoru

(Č) *bèrmo – bèrte, nòsmo – nòste, òte! pècmo – pècte/ pèste, sīdmo – šīte, trésmo – tréste, vīdmo – vīte*

1.10.3. Zaključak

U ovoj je kategoriji u mrkopaljskome govoru potvrđen samo čakavski alijet⁴¹: Č 1.

1.11. Tvorba trpnih pridjeva

1.11.1. Status u (Š) i (Č)

(Š) U štokavskim se sustavima, uključujući DŠI, trpni pridjev tvori od infinitivne osnove sufiksima *-en (-jen, -ven)* i *-t*.

⁴¹ Ovakvi su oblici imperativa mogući i u štokavskim govorima u kojima se reducira svako kratko zanaglasno *i*. Mrkopaljski govor, međutim, ne pripada takvim štokavskim sustavima.

(Č) U čakavskim se sustavima, uključujući SČIE, trpni pridjev tvori od infinitivne, ali nerijetko i od prezentske osnove sufiksima *-en* (*-jen*, *-ven*), dok tvorba sufiksom *-t* nije produktivna.

1.11.2. Potvrde u mrkopaljskome govoru:

(Š) *dōnīt*, *nāduť*, *sākriť*, *dōbīt*, *māknīt*, *nāzvāt*

(Č) *doněšen*, *nadūven*, *sakrijen*, *dobijen*, *māknjen*

1.11.3. Zaključak

U ovoj je kategoriji u mrkopaljskome govoru odnos štokavskih i čakavskih alijeteta izjednačen: Š 1, Č 1.

2. Kategorije u kojima se javljaju štokavske i /ili čakavske razlikovnosti nižega ranga (alteriteti, šč)

2.1. Refleks jata u (šč) odnosima

2.1.1. U mrkopaljskome su govoru potvrđeni refleksi jata u A) ikavski, B) ekavski, C) alternacije ikavskih i ekavskih oblika iste riječi.

A) ikavski su refleksi

– u korijenima riječi: **besid-** (< *besēd-*)⁴²: *bēsida*; **big-** (< *bēg-*): *bižat*; **bil-** (< *bēl-*): *bīl*; *bilānjak*, *bīlica*; **blisk-** (< *blēsk-*): *blīskā*, *blīščī*; **brig-** (*brēg-*): *brīg*; **brist-** (< *brēst-*): *brīst*, *brīstīć*; **cid-** (< *cēd-*): *cidilo*, *procidit*; **crik-** (< *crēk-*): *crīkva*; **crip-** (< *crēp-*): *crīp*; **cvit-** (< *cvēt-*): *cvitala*; **čovik-** (< *človēk-*): *čōvik*; **čriš-** (< *črēs-* < *kers-*): *črišnja*; **did-** (< *dēd-*): *prādid*, **dil-** (< *dēl-*): *dīlmo*, *do-diljivale*; **dil-** (< *dēl-*): *nēdilja*, *ponēdiljak*, *zdila*; **dit-** (< *dēt-*): *dīte*, *dītešce*, *dīčji*; **diu(e)-** (*dētel-*): *dītelina*; **div-** (< *dēv-*): *dīver*; **dlit-** (< *dlēt-*): *glīto*; **gnjizd-** (< *gnēst-*): *gnjizdo*; **gri-** (< *grē-*): *ōgrijat*; **grih-** (< *grēh-*): *grīh*; **gusin-** (< *gosēn-*): *gūsina*; **id-** (< *-ēd-*): *(j)īlo*, *(j)īst*, *ījēm*, *ījēš*, *nà(j)ist*, *pò(j)ist*, *zà(j)ist*, **idr-** (< *-ēdr-*): *nīdra*; **klišč-** (*klēst-*): *klīšća*; **li-** (< *lē-*): *nadōlīt*; **lik-** (< *lēk-*): *līk*; **lih-** (< *lēh-*): *līha*, **lin-** (< *lēn-*): *līn*, *līncina*; **1. lip-** (< *lēp-*): *līp*, *līpo*, *līpša*; **2. lip-** (< *lēp-*): *slīpilo se*; **lis-** (< *lēš-*): *Līsina*, *Zālisina*; **lisk-** (< *lēsk-*): *līska*, *līske*, *līšnjak*; **lit-** (< *lēt-*): *līto*, *lītnjī*, *prōlīće*; **mih-** (< *mēh-*): *mīh*, *mīhūr*; **min-** (< *mēn-*): *prōmīnī*, *promīnila*; **mir-** (< *mēr-*): *mīra*, *mīrit*; **mīsec-** (< *mēšec-*): *mīsec*, *mīsecu*; **mīst-** (< *mēst-*): *mīsto*; **mlīk-** (< *mlēk-*): *mlīko*; **mriž-** (< *mrēž-*): *mriža*; **ni-** (< *nē-*): *dōnīt*; **orih-** (< *orēh-*): *ōrih*; **pi-** (< *pē-*): *nāpivat se*, *pīsma*, *pīvā*, *pīvac*, *zāpivat*; **pih-** (< *pēh-*): *pīšice*; **pli-** (< *plē-*): *pīlīt*; **plis-** (< *plēs-*): *plīsan*; **rič-** (< *rēk-*): *rīč*; **rid-** (< *rēd-*): *rīdak*; **rip-** (< *rēp-*): *rīpa*; **sid-** (< *sēd-*): *sīdit*, *sīst*, *sīdeš*, *sīdīmo*, *sūsīd*; **sid-** (< *sēd-*): *sīdo*, *u sīdu*; **sik-** (< *sēk-*): *odsīčena*, *rāsīć*, *sīć*, *sīčū*, *sīkira*; **sim-** (< *sēm-*): *sīme*;

⁴² Polazni oblici u zagradama navode se u protojezičnome liku (grafem ě = 'jat', grafem ę = prednji nosnik, ь = stražnji poluglas, ъ = prednji poluglas).

sim- (< *sěm-*): *simo*; **sin-** (< *sěn-*): *sinica*, *Sinica*; **slim-** (< *slēm-*): *słime*, *Pòdslime*, *Słime*; **slip-** (< *slěp-*): *slip*; **smrik-** (< *smrěk-*): *šmrīka*; **snig-** (< *sněg-*): *snīg*; **srid-** (< *srěd-*): *srida*, *srīdnji*; **srit-** (< *srět-*): *srīća*, *srītan*, *něsrīća*, *něsrītan*; **stīn-** (< *stěn-*): *stīna*, *stīnica*, *Bīle stīne*; **strih-** (< *strěh-*): *nāstrišak*; **svīd-** (< *svěd-*): *svīdok*, *opsvīdòčit*; **svit-** (< *svět-*): *svīća*, *svītā* (= 'svijetao'), *svītlo*; **tīm-** (< *těm-*): *tīme*; **tīr-** (< *těr-*): *tīrān*; **tīs-** (< *těsk-*): *tīsan*; **trib-** (< *trěb-*): *trība*; **umī-** (< *umě-*): *umīmo*; **vi-** (< *vě-*): *vīnac*, *vīnčat se*; **vid-** (< *věd-*): *mědvid*, *mědvidica*, *napovīdat*, *napòvidit*, *pripovīdat*, *svīdok*, *zāpovīd*, *vīverica*; **vir-** (< *věr-*): *vīrica*, *vīrovat*; **vis-** (< *věs-*): *obišenjāk*; **vik-** (< *věk-*): *ūvīk*; **vrić-** (< *vrět-*): *vrića*; **vrid-** (< *vrěd-*): *vridit*; **vrīm-** (< *vrēm-*): *vrīme*; **vitr-** (< *větvr-*): *vītar*; **zlid-** (< *zlěd-*): *pozlidit*; **zi-** (< *zrě-*): *zīnica*; **zri-** (< *zrě-*): *zrīl*, *zrīla*; **zvīr-** (< *zvěr-*): *zvīri*; **zvīzd-** (< *zvězd-*): *zvīzda*; **ždrīb-** (< *žrěb-*): *ždrībe*, *ždrībna*; **želīz-** (< *želěz-*): *želīzo*; **žlīb-** (< *žlěb-*): *žlīb*, *Žlība*;

– u predmetcima složenica: **pri-** (< *prě-*): *prīlomimo*, *prīvarit*; **prid-** (< *prěd-*): *prīdužina*;

– u tvorbenim nastavcima imeničkih osnova: **-in-** (< *-ěn-*): *kòlino*; **-ib-** (< *-ěb-*): *jāstrīb*, **-ig-** (< *-ěg-*): *būbrig*;

– u tvorbenim nastavcima infinitivnih osnova: **-i-** (< *-ě-*): *dònit*, *gòrit*, *òstarit*, *smīt*, *tīt*, *tīja*, *umīt*, *umrīt*, *vīdit*, *žīvit*;

– **i** (< *-ě*)

– na dočetu priloga: *dī*, *dōli*; *gōri*; *kādi*; *nīgdi/ nīgdi(r)*; *svāgdī*; i na dočetu brojne imenice koja označava par ženskoga roda: *dvī*, *dvīsto*, *dvīstoti*;

– u DLjd. imenica ženskoga roda: (*u*) *glāvi*, (*u*) *kūci*,

– u Gmn. pridjeva i zamjenica: **-i(h)** (< *-ěhь*): *tīh nīkakvih*, *bīlī*;

B) ekavski su refleksi

– u korijenima riječi: **brėsk-** (< *brěsk-*): *brėskva*; **del-** (< *děl-*): *dēlat*, *dēlaš*, *dēlo*; **ed-** (< *ěd-*): *òbed*, *òbedvat*; **lev-** (< *lěv-*): *lěvo*; **vrez-** (< *vrěz-*): *nāvrest*; **pesk-** (< *pěsk-*): *pēsak*; **sen-** (< *sěn-*): *sēno*, *sēnokoša*; **stel-** (< *stěl-*): *pòstelja*;

– na dočetu priloga **-de**, **-le** (< *-dě*, *-lě*): *òndeka*, *pòtlen/ pòtler*;

C) alternacije su ikavskoga i ekavskoga refleksa u istome primjeru:

– u korijenu riječi **bil-/bel-** (< *běl-*): *bījal/ bēl*; **cil-/cel-** (< *cěl-*): *cīl/ cījal/ cēl*, *cēla*; **did-/ded-** (< *děd-*): *dīd/ dēd*; **tīl-/tel-** (< *těl-*): *tīlo/ tēlo*; **trib-/treb-** (< *trěb-*): *trība/ trēba*; u priloga: *ódel/ ódek/ ódeka/ óder/ óvdeka* i *óvdi*; *ónde* i *óndi*⁴³.

⁴³ B. Finka: "U Mrkoplju ima nekoliko osnova u kojih je kolebanje između ikavskoga i ekavskoga izgovora, a rijetke su potvrde samo s ekavskim ostvarajem (kao što je glagol *dēlat* i njegovi likovi)", što upućuje na bliže veze toga mjesta "s okolnim čakavskim stanovništvom pretežno ikavsko-ekavskoga izgovora koji se izgovor u bitnim svojim ostvarenjima ravna prema zakonu Jakubinskoga. Može se također pretpostaviti da je štokavska ikavska infiltracija u ta mjesta bila postupna, odnosno da je dulje ili kraće vrijeme u tim mjestima bilo i čakavskoga življa kao što se u osnovi čakavski živalj zadržao do danas u nekim mjestima u najbližem susjedstvu" (Nav. dj. str. 177.).

2.1.2. Zaključak

(Š) Ikavski refleks jata svojstven je dvama dijalektima štokavskoga narječja: djelomice slavonskomu, i zapadnomu novoštokavskomu ikavskomu⁴⁴. Jednomu od njih pripadaju i govori DŠI. U štokavskim ikavskim sustavima, uključujući i DŠI, zabilježen je pokoji primjer odstupanja od dominantnoga ikavskoga refleksa.

(Č) Ikavski refleks jata svojstven je i dvama dijalektima čakavskoga narječja, u kojima je također zabilježen pokoji primjer odstupanja od dominantnoga ikavskoga refleksa.

I u najvećemu, ikavsko-ekavskome čakavskome dijalektu, kojemu pripadaju i SČIE s dvojakim refleksom jata prevladavaju ikavski refleksi, a ekavski su refleksi u manjini, budući da su precizno određeni položajnim ograničenjima protojezičnoga jata u korijenu riječi po pravilu Jakubinskoga i Meyera.

U mrkopaljskome govoru je pojedinačni ikavski refleks potvrđen u 89 korijena riječi, u 2 predmetka, u 3 imenička tvorbena sufiksa, u jednom glagolskom tvorbenom sufiksu, i na dočetu priloga, a sustavan u nastavku DLjd. imenica ženskoga roda, u Gmn. pridjeva i zamjenica, te u komparativima. To posve uvjerljivo govori u prilog tome da je mrkopaljski sustav ikavski, u ovome slučaju štokavski ikavski kao DŠI.

Usporedo s ikavskim refleksima u mrkopaljskome je govoru potvrđen ekavski refleks u 13 korijena, od kojih je stalan u 8 korijena, a u 5 korijena i na dočetcima priloga alterniraju ekavski i ikavski refleksi. U 12 od tih 13 ekavskih refleksa u korijenima riječi ekavizmi su po pravilu Jakubinskoga i Meyera, i podudaraju se s ekavizmima u SČIE. Ekavske alternacije na dočetu priloga također su podudarne s ekavskim refleksima u toj kategoriji u SČIE.

Ikavski refleksi u mrkopaljskome govoru potvrđuju postojanje štokavskoga ikavskoga sustava (Š). Istovremeno ikavski refleksi s 12 ekavskih refleksa po pravilu Jakubinskoga i Meyera, govore u prilog postojanju i paralelnoga čakavskoga ikavsko-ekavskoga sustava s reduciranim brojem ekavizama očekivanih po pravilu J–M (Č).

2.2. (Šč) refleksi jotacija sljedova *stj*, *skj* i *zdj*, *zgj* u (šč) odnosima

2.2.1 Status

Termini *šćakavizam* i *štakavizam* u užemu smislu označavaju dva tipa refleksa protojezičnih i starojezičnih sljedova *stj*, *skj*.

⁴⁴ Potpuni su nazivi za ove, genetski zapadnoštokavske dijalekte, u knjizi J. Lisca (v. bilj. 7): slavonski dijalekt – nenovoštokavski arhaični šćakavski, i zapadni dijalekt – novoštokavski ikavski dijalekt.

(Š) *Štakavizam* s refleksom *št* svojstven je samo štokavskim dijalektima ili skupinama govora u njima⁴⁵.

(ŠČ) *Šćakavizam* s refleksom *šč* svojstven je svim dijalektima čakavskoga narječja⁴⁶, uključujući SČIE, te većini hrvatskih (zapadno)štokavskih dijalekata.

Šćakavizam i *štakavizam* u širem smislu podrazumijevaju i reflekske protojezičnih i starojezičnih sljedova *zđj*, *zgj*, različite u štokavskim i čakavskim dijalektima, što se pokazuje kao dodatni kriterij za razlučivanje *ščakavizma* i *štakavizma*, ali i kao bitan kriterij pri razlučivanju *štokavskoga šćakavizma* od *čakavskoga šćakavizma*.

Refleksi *stj*, *skj* promatrani u paru s refleksima *zđj*, *zgj* odražavaju sljedeće odnose:

(Š) *Štakavizam* s refleksima *št* i *žd* koji se javljaju samo u štokavskim govorima.

(Š) *Šćakavizam* s refleksima *šč* + *žž* koji se javljaju u štokavskim govorima.

(Č) *Šćakavizam* s refleksima *šč* + *žj* koji se javljaju u čakavskim govorima.

2.2.2. Refleksi u mrkopaljskome govoru

(ŠČ) Dosljedan šćakavski refleks *šč* iz primarne jotacije protojezičnih sljedova **stj*, **skj*, i iz sekundarne jotacije starohrvatskih sljedova *stj*, *skj* (< *staj*, *skaj*) potvrđen u primjerima: *dvòrišće*, *gòšćen*, *gùšćer*, *iščem* – *išćeš* – *išće* – *iščemo* – *iščete* – *išču*, *klišća*, *kòščica*, *s kòščon*, *křšćen*, *lišće*, *lišćava šuma*, *máščõn*, *nàmišćen*, *oščipnija*, *pjšće*, *praščar*, *praščevina*, *pùšćen*, *ščâp*.

Refleksi iz primarne jotacije protojezičnih sljedova **zđj*, **zgj*, i iz sekundarne jotacije starohrvatskih sljedova *zđj*, *zgj* su trojaki:

⁴⁵ Prema klasifikaciji D. Brozovića (u članku “Čakavsko narječje” u knjizi: Brozović, Dalibor – Pavle Ivić. *Jeziik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski (Izvadak iz II. izdanja Enciklopedije Jugoslavije)*, Zagreb 1988., Jugoslavenski leksikografski zavod “Miroslav Krleža”). *štakavizam* je svojstven jugozapadnome istarskome štakavsko-čakavskome dijalektu, što ga u tolikoj mjeri čini različitim od ostalih čakavskih dijalekata, da je ta distinkcija ugrađena i u njegov naziv. Riječ je o novome postmigracijskome dijalektu na istarskome prostoru, u kojemu se dadu jasno razlučiti tri genetski različita jezična sloja: tanji supstratni sjevernočakavski ekavski, te dva nasloja koji ga prekrivaju: srednjodalmatinski čakavski ikavski kontinentalnoga tipa i dalmatinski štokavski štakavski ikavski. Potonji nasloj potječe vjerojatno od jednoga od biokovsko-makarskih predmigracijskih dijalekata koji su raseljeni u dijasporu dijelom zapadno, a dijelom sjeverno od svojih prvotnih prostora, gdje su se tijekom migracija stopili s dalmatinskim čakavskim ikavskim tipom još prije konačnoga zajedničkoga seljenja u Istru. U ovome istarskome (neautohtonom) čakavsko-štakavskome dijalektu ima (različito u pojedinim mjesnim govorima) i nešto leksičkih relikata šćakavizma, ali je dominantan štakavizam njegove štokavsko-štakavske sastavnice.

⁴⁶ Osim navedenoga u prethodnoj podrubnoj bilješci.

(Š) štakavski jotirana skupina *žd* potvrđena u primjeru: *zviždit*,

(Š) šćakavski jotirana skupina *žž* potvrđena u primjeru: *žžãpili*,

(Č) čakavski jotirana skupina *žj* potvrđena u primjeru: *grôzje*.

2.2.3. Zaključak

U mrkopaljskome govoru refleksi protojezičnih i starojezičnih skupina *stj*, *skj* potvrđuju sustavan šćakavizam (ŠČ).

Refleksi protojezičnih i starojezičnih sljedova **zdi*, **zgi*; *zdaj*, *zgaj* potvrđuju postojanje u mrkopaljskom govoru

– (Š) šćakavizma s refleksom *zdj*, *zgj* > *žd*,

– (Č) šćakavizma čakavskoga tipa s refleksom *zdj*, *zgj* > *j*,

– (Š) šćakavizma štokavskoga tipa s refleksom *zdj*, *zgj* > *žž*.

Šćakavizam i šćakavizam štokavskoga tipa dokaz su o postojanju štokavskoga sustava u mrkopaljskome govoru (Š+Š). Šćakavizam čakavskoga tipa dokazuje postojanje i paralelnoga čakavskoga sustava u istome govoru (Č).

2.3. Suglasnici *f*, *h* u (šć) odnosima

2.3.1. Status

(Č) Suglasničke jedinice *f* i *h* su stabilni fonemi u čakavskim sustavima, uključujući ŠĆIE.

(Š) U štokavskome ikavskome dijalektu, uključujući DŠI, *f* i *h* nisu stabilne jedinice, pa ili posve izostaju, ili se umjesto njih javljaju zamjenski suglasnici, ili se kao rubni fonemi sporadično pojavljuju u ponekoj primljenici.

2.3.2. Potvrde u mrkopaljskome govoru

Suglasnik *f* je u mrkopaljskome govoru stabilan fonem potvrđen u primljenici: *barùfa*, *fála*, *fálit*, *faljívat*, *fàlinga*, *fàmilija*, *fàžol*, *frãjãr*, *frìgat*, *fundàment*, *fúrman*, *grôful*, *kãfa*, u onomatopejskoj riječi *fřču*, u domaćoj riječi (*h* < *hv*): *fála*.

Suglasnik *h* je u mrkopaljskome govoru

– fonem potvrđen u brojnim primjerima: *bùha*, *bùh*, *dvìh* Gmn., *grìh*, *Hâm*, *hãrta*, *Hèrmanka*, *hìljada*, *hìtat*, *hìtit*, *hlâd*, *hladòvina*, *hrtènica*, *kùhat*, *líha*, *màceha*, *mùha*, *mìh*, *mìhur*, *njìhov*, *òrih*, *òrihi* Gmn., *siròmah*, *snàha*, *trìh*, *vlàh*, *Vrhi*.

– sporadično izostavljen na početku, u sredini i na kraju riječi, u primjericima: *àrambaša*, *òdit* -*òdi*, *řit* -*řija*; *spàija*, *pustàija*, *sarànit*, *ùvatija*- *ùvatit*; *strã*, *svãkakovì* Gmn., *ì/jì* Gmn. (= 'ih') *dò njì* Gmn. (= 'do njih').

– sporadično zamijenjen suglasnikom *v* u primjerima: *krùv*, *kùvar*, *kùvat*.⁴⁷

2.3.3. Zaključak

Stabilni fonemi /f/ i /h/ u mrkopaljskome govoru su jedinice čakavskoga (Č) sustava.

Djelomična nestabilnost *h* u svim položajima u riječi je štokavska (Š) pojava.

2.4. Krajnje slogovno *l* u (šč) odnosima

2.4.1. Status

(ŠČ) Suglasnik *l* se u položaju na dočetu sloga u dijalektima štokavskoga narječja zamjenjuje samoglasnikom *o* ili *a*. U štokavskome se ikavskome dijalektu, uključujući DŠI, te u ikavskim čakavskim dijalektima s kopnenoga područja zamjenjuje samoglasnikom *a*.

(Č) U čakavskim govorima (osim kopnenih ikavskih), uključujući SČIE, krajnje slogovno *-l* sustavno ostaje neizmijenjeno, ili se u nekim kategorijama reducira, a u nekima ostaje neizmijenjeno.

2.4.2. Potvrde u mrkopaljskome govoru:

(Č) sustavno neizmijenjeno na dočetu središnjega sloga, u primjerima *dòlnja*, *dòlnji*, *kólca*, *pálci*, *popélnica*, *stélna*, *télci*, *zálva*⁴⁸, te uglavnom sustavno neizmijenjeno na dočetu riječi u imenica, pridjeva i priloga u primjerima *ândel*, *bél*, *cíl*, *čâval*, *dèbel*, *díl*, *kâbal*, *kânal*, *kîsel*, *mândûl*, *pól*, *pòpel*, *pòstol*, *sól*, *stól*, *ùgal*, *vól*, *vřtal*, *zřil* *věsel*

(Š) izmijenjeno po formuli *-l > -a* s naknadnim eliminacijama samoglasničkih sljedova:

– kontrakcijom *-aa* (< *-al*) > *ā* u imenica i pridjeva u primjerima: *kòtā*, *pòsā*; *nāgā*, *svitā*, *tòpā*, u jednini muškoga roda radnoga pridjeva u primjerima: *bìžā*, *brā*, *čěšljā se*, *čúvā*, *dòšā*, *dřžā*, *grákā*, *išā*, *lěžā*, *mògā*, *nāzvā*, *pā*, *pěkā*, *pòsikā*, *rěstā*, *sřjā*, *sřkā*, *trēsā*, *ùmra*, *zàtrāl* *zàtra*;

– kontrakcijom *-oa* (< *-ol*) > *ō* u primjerima: *bō*, *pròbō*, *sòkō*, *vō*, *ùbo*;

⁴⁷ Opservacije i razmišljanja B. Finke o ovom pitanju: “Kolebanje... u izgovoru riječi i njihovih oblika sa suglasnikom /h/... pokazuje da frekvencija i distribucija toga glasa nije stalna, tj. ne bi se mogli navesti ni leksički ni kategorijski podaci u kojih je suglasnik /h/ govorna nužnost”. “Postojanje, makar ograničeno, suglasnika /h/ u Mrkoplju i Sungeru, a potpuna odsutnost u Liču opet svjedoči o tome da je Mrkopalj s okolicom zadržao ili primio neke osobine koje se na tom području vežu za govore čakavskoga narječja” (Nav. dj. str. 180.).

⁴⁸ S pokojim zabilježenim primjerom alternacija: *dólčić/ dóčić*.

– umetanjem hijatskoga suglasnika *j* u samoglasničke sljedove *-oa, -ua, -ia, -ea* (< *-ol, -ul, -il, -el*) i njihovim preoblikama u sljedove *-oja, -uja, -eja* u primjerima: *bácija, bija, bižā, čūja, dignija, dōlazija, dōnija, dozōrija, ŷja, klēja, kŷpija, mētnija, nōsija, plēja, pōčēja, pozlīdija, puštija, sidija, smōčija, svirija, špijā san, ŷja, ŷdrija, ŷzeja, vīdija, vōlija, vršija, zabōravija*.

Zabilježeni su i primjeri s preklapanjima u pridjeva *bīl/ bija* i u radnoga pridjeva: *dōšal/ dōša*.

2.4.3. Zaključak

Status krajnjega slogovnog *-l* u mrkopaljskome govoru otkriva supostojanje dvaju sustava: štokavskoga i čakavskoga.

2.5. Prijevojni likovi *o/a : e* u (šć) odnosima

Prijevojni likovi *o/a : e* u korijenima stanovitoga broja leksema javljaju se u čakavskim i štokavskim sustavima. U sjevernočakavskim sustavima, uključujući i SČIE, prijevojni lik *e* javlja se samo u primjeru: *vrebac/ orebac*. U južnočakavskim i štokavskim sustavima, uključujući i DŠI, prijevojni lik *e* javlja se i u primjerima: *greb – greblje, rest – reste, krest – krede*.

2.5.1. Prijevojni likovi *o/a : e* u mrkopaljskome govoru:

- likovi bez prijevoja: *grōb, grōblje*;
- likovi s prijevojem: *vrēbac, réste*;
- preklapanja likova *rēst/ rāst*.

2.5.2. Zaključak

Prijevojni likovi *o/a : e* u mrkopaljskome govoru pokazuju postojanje dvaju sustava: čakavskoga i štokavskoga.

2.6. Suglasničke disimilacije u (šć) odnosima

2.6.1. U mrkopaljskome govoru:

- (ŠĆ) redukcije zatvornih šumnika ispred šumnika kao u SČIE i u DŠI, u primjerima: *čēla, čēr, hrtēnica, ŷica, šēnica*;
- (č) redukcija *d* u slijedu *žd* kao u SČIE u primjerima : *žērē- žērala*;
- (Č) redukcija sonanta *v* u neposrednu kontaktu sa šumnikom kao u SČIE u primjerima: *šēnac, srbī*;
- (Č) razjednačenje sonanta *r* u kontaktnim slogovima kao u SČIE i u primjeru: *lēbro-lēbra*;
- (čš) razjednačenje nosnih sonanata, kontaktnih neposredno ili u susjednim slogovima, kao u SČIE i u DŠI u primjerima *dīmljāk, pōmnja – pōmlja*,

sûmljat, zlamènje.

2.6.3. Zaključak

Svih pet suglasničkih disimilacija potvrđuje postojanje čakavskoga (Č) sustava u mrkopaljskome govoru, a dvije od njih potvrđuju i postojanje štokavskoga (Š) sustava.

2.7. Ostale glasovne promjene u (šč) odnosima

2.7.1. U mrkopaljskome govoru:

– (č) slogovne i unutar slogovne metateze kao u SČIE u primjerima: *remònika, gàleba – bàlega*;

– (č) najnovija epenteza i palatalizacija *l* kao u SČIE u primjerima: *gljista, pèkljat*;

– (š) muljiranje *l* kao u DŠI: *ljubènica, mljāčica*.

2.7.2. Zaključak

Od tri izdvojene glasovne promjene dvije su (č), a jedna (š).

2.8. Ostale morfo(no)loške činjenice u (šč) odnosima

2.8.1. (ČŠ) Nastavačno *-n < -m* značajka je čakavskih i štokavskih govora uz jadransku obalu i u zaleđu, svojstvena SČIE, te nekim, ali ne svim govorima DŠI. U ostalim čakavskim i štokavskim govorima izostaje promjena *-m*.

U mrkopaljskome su govoru zabilježene potvrde u primjerima: DLjd. *ònon lîpon*, Ijd. *glávon, jêžon, s kîn, kòkošon, kònjen, lískon, lišćen, lòpatōn, s mášćōn, mûšen, nògōn, rúkōn, sèstrōn, šibicōn, s vozáčon, zêcon*, DLImn. *glávan, jânjcin, jin (= im), kòkošan, kònjîn, kràvan, kòstîn, òvcan, pišćetîn, sèstran, télcîn, ústîn, vòlîn*, prezentsko I. ljd. *gòvorin, grên, jèsan, kòpān, mòlîn, mòren, nisan, pišēn, pòznān, pūštîn, san (bija), znān*, i na dočetu nepromjenjivih riječi: *òsan, òsin, sàsuvîn, sèdan*, uz naporedne primjere u kojima je nastavačno *-m* neizmijenjeno: *dòdem/ dòjdem, grēm, išćem, jèsam*, i s bilješkom da pojava nije dovoljno diskretna.⁴⁹

2.8.2. (Čč,Šš) Sibilizacija se ne provodi u imenica s velarom na dočetu osnove kao u SČIE i u nekim govorima DŠI, u primjerima *biki, bŕki, coprnrjāki, na dàski, dùgi, dùhi, čmárki, klūpki, líki, lišnjāki/ lišnjāki, maćuhi, na nògi, òpānki, òrihi, plūgi, redovnikí, u rúki, ròđāki, rúčki, seljāki, siromāhi, svidòki, ùnuki, vlāhi, vòčki, vòjski, vrāgi, vūki*.

⁴⁹ Opservirana su “kolebanja u izgovoru između glasa /m/ ili glasa /n / u istih riječi ili oblika, a često nije moguće utvrditi koji je glas kada izgovoren” (B. Finka, nav. dj. str. 183.).

2.8.3. (Čč,Šš) Osnove i nastavci u Njd. imenica ‘*mati*’ i ‘*kci*’ u mrkopaljskome govoru su:

- (Čč) kao u SČIE: *mät, cí;*
- (Šš) kao u DŠI: *mäti/ mäter, cêr.*

2.8.4. Osnova je u množinskim oblicima jednosložnih i dijela dvosložnih imenica muškoga roda u mrkopaljskome govoru:

- (Č) bez množinskoga morfema kao u SČIE: *brigi, bŕki, bròdi, bùbrigi, cripi, čèpi, čmárki, gòlubi, kljúci, kräji, líki, mšši, nóži, nõsi, púti, o rúki, rúcki, síni, snòpi, strici, vòli, vùki, zèci, zidi, žŕvnji, žúlji,*
- (Š) s množinskim morfemom *-ov-* kao u DŠI u primjerima: *sinóvā, vòlōva.*

2.8.5. Nastavci Gmn. u imenica u mrkopaljskome govoru:

- (č) Nastavak *-i* kao u SČIE: 1. sklonidbena vrsta, muški rod u primjerima: *brkī, bròdī, crvī, díli, krájī, láktī, líkī, lišnjakī, ljúdī, mèdvidī, misécī, mšši, nõktī, nóžī, òrihī, pìlicī, púti, seljáci, síni, snòpī, vòlī, vrázī, vŕtlī, zècī, zidī, zúbī, zvònī;* 1. sklonidbena vrsta, srednji rod u primjerima: *kòlinī, koliko místī, plécī;* 2. sklonidbena vrsta, ženski rod u primjerima: *pet minútī, deset úri;* 3. sklonidbena vrsta u primjerima: *cèrī, kòstī, nítī, òčī, stvárī, ùšī, večèrī;*
- (Č) Nastavak *-ø* kao u SČIE: 1. sklonidbena vrsta, muški rod u primjerima: *jānjāc, pet kòsac, lõnāc, stò-dvìsto mètār, pet mètak, mràvlijnāc, nõvāc, tèlāc, dvā kubika trúpāc;* 1. sklonidbena vrsta, srednji rod u primjerima: *grābalj, jāsāl, stābāl;* 2. sklonidbena vrsta, ženski rod u primjerima: *bātīn, brēsāk, bùh, čŕišānj, od Dèlnīc, dīvojak, glāv, pedèset gòdīn, grābāl, gūsak, dvānēst hìljād, nìgdi jābūk, jāsāl, krūsāk, lisīc, lõpāt, òvāc, pīsām, sèstār, nēma škùljīc, pùn zāstavīc, žen;*
- (č) Nastavak *-ø* na morfem *-ij-* za dvojnisko značenje kao u SČIE u primjerima: *pēt òčīj, pēt ùšīj;*
- (š) Nastavak *-u* na morfem *-ij* za dvojnisko značenje kao u DŠI: 1. sklonidbena vrsta, srednji rod u primjeru *ústijū;* 3. sklonidbena vrsta: *kòstiju;*
- (č) Nastavak *-ø* na morfem *-uj* za dvojnisko značenje kao u SČIE u primjerima: *nògūj, rùkūj;*
- (Š) Nastavak *-u* za dvojnisko značenje kao u DŠI: *dvòjīh kòlū;*
- (Š) Nastavak *-a* kao u DŠI u primjeru: *dvòjīh kòlā, stò gòdīna, mùhal mùhāl mùhāl.*⁵⁰
- Alternacije (Č) i (Š) u istim primjerima: *glāv/ glávā, òčī/ òčīju/ òčījū, seljáci/ seljāka, pet síni/ sinóvā, vòli/ vòlōva, zvízda/ zvízdā, žen/ ženā.*

⁵⁰ B. Finka navodi i alternativne primjere Gmn. muškoga roda s ništičnim nastavkom i proširenom osnovom: *tòpōv, tŕgovāc, vrābāc.* Ostali izvori ne navode takvih oblika svojstvenih srednjočakavskim i južnočakavskim govorima.

2.8.6. Nastavci DLImn. u imenica u mrkopaljskome su govoru:

- (Š) ujednačeni u sva tri padeža kao u DŠI:
 - na nastavak *-in* u 1. sklonidbenoj vrsti u primjerima muškoga roda: *bikīn*, *bṛdīn*, *s brigīn*, *děčkīn*, *gòlúbīn*, *jānjcīn*, *ol s kònjīn*, *lāktīn*, *ljūdīn*, *nòktīn*, *o pòljīn*, *prāscīn*, *prījateljīn*, *prštīn*, *sinīn*, *tělcīn*, *s dvòjīn vòlīn*, *na zidīn*, *u zúbīn*; T u *kanálīn*, *u partizánīn*, *po bānkīn*, i u primjerima srednjega roda *s jājīn*, *o kòlīn*, *s krílīn*, *lèbrīn*, *plècīn*, *o sělīn*, *tlīn*, *ústīn*, *s vrátīn*; u 3. sklonidbenoj vrsti u primjerima: *čèrīn*, *ol s kòstīn*, *o rícīn*, *u ústīn*
 - na nastavak *-an* u 2. sklonidbenoj vrsti u primjerima: *u Álpan*, *z dèkan*, *o grédan*, *gùskan*, *o jāslan*, *kòkošan*, *u Lòkvan*, *òvcan*, *o pàpučan*, *rùkan*, *u ùstašan*, *žènan*.

Uz pretežno ujednačene (Š) sporadično supostoje i (Č) oblici neujednačenih nastavaka kao u SČIE⁵¹ u 1. sklonidbenoj vrsti u primjerima: Dmn. *vrāgom*, *vlāhom*, Imn. *s vòli*/ DLImn. *vòlīn*, te u 2. sklonidbenoj vrsti u primjerima: Dmn. *krāvan*, Lmn. *u Dèlnica* Imn. *dāskami(n)*, Dmn. *dāskam*, *gòram*, *Lòkvam*, Lmn. *dāskama*, *gòrama*, *u Lòkvama*/ DLI: *krāvan*.

2.8.7. Upitne, odnosne i neodređene zamjenice javljaju se u likovima

- (Š) kao u DŠI u primjerima za značenje ‘živo’: *kò* (= ‘tko’), *nīko* (= ‘nitko’)
- i u primjeru za značenje ‘neživo’: *nīšto* (= ‘nešto’),
- (š) kao u DŠI u primjerima: *kākī* (= ‘kakav’), *nīkaki* (= ‘nikakav’);
- (č) kao u SČIE: *kàkov*, *tàkov*, *kùlik*, *nīkulik*, *tùlik*,
- (š) kao u DŠI u Gmn. lične zamjenice za 3. lice: *ī/ jī* (= ‘ih’) *dò njī* (= ‘do njih’), i u DLmn. *nāmi*;
- (š) Oblik GAmn. osobne zamjenice za 3. l. mn. bez prijedloga kao u DŠI *njī(h)*;
- (č) Oblik Amn. osobne zamjenice za 3. l. mn s prijedlozima kao u SČIE: *nje* (*zà/ pò/ ù/ nà njē*);
- (č) Dmn. lične zamjenice za 3. lice množine kao u SČIE: *jīn* (= ‘im’).

2.8.8. U oblicima jednine zamjeničke i pridjevske deklinacije muškoga i srednjega roda u mrkopaljskome govoru se javljaju:

- (Š) alomorfi *-oga*, *-ega* u G(A)jd; *-om(u)*, *-em(u)* u DLjd. kao u DŠI;
- (Čš) morfem *-ega* u G(A)jd; *-em(u)* u DLjd. kao u SČIE prevladava.⁵²

2.8.9. Deklinacija brojeva *dvâ* – *dvî*, *trî*, *čètiri*

- (Č) Gmn. kao u SČIE: *dvî(h)*, *trî(h)*, *čètiri(h)*;

⁵¹ Prema: B. Finka, nav. dj. str. 191-192.

⁵² U primjerima poput: *ònega*, *òvemu*, *těmu*, *njègoveg(a)*, *njègovem(u)*; B. Finka, nav. dj. str. 192. – 193.

- (Š) Gmn. kao u DŠI: *dvàjū, dvìjū, trìjū, četìrijū*;
- (Š) i (Č) alternacije u Dmn.: *dvîm /dvîma(n)/ dvîmi(n), trîm/ trîma/ trîmi(n), četìrim/ četìrima(n)/ četìrimi(n)*.

2.8.10. (ŠČ) Morfonem *-ni-*, jedini potvrđen u infinitivnim osnovama u mrkopaljskome govoru, moguć je u štokavskim sustavima, uključujući i DŠI, te u čakavskim sustavima, ali ne i u ŠČIE. Stoga su mrkopaljski primjeri: *brînit se, dîgnit, izrénit, krénilo, mètñit, ošćipñit, povènit, rîñit, sàgnit se, skîñit – skînila, skòkñit, šàpñit* potvrda štokavskoga sustava (Š) u ovome govoru.

2.8.11. U mrkopaljskome govoru alterniraju osnove glagola složenih od ‘ići’:

- (Š) sa *ć* u infinitivnoj i *ž* (*đ*) u prezentskoj osnovi kao u DŠI
- (čČ) s *jt* u infinitivnoj i *jd* u prezentskoj osnovi kao u ŠČIE.

Potvrde su u primjerima: *dôjt/ dôć, izajt/ izać, nâjt/ nác; dôjde, prôjde, izáj-di, nájde; dôžem/ dôjdem, nâžem/ nâjdem, pôžem/ pôjdem*.

2.8.12. Rotacizam je u mrkopaljskome govoru zabilježen:

- (Čš) u prezentskoj osnovi glagola *moć* kao u DŠI i ŠČIE: *mòren, mòreš, ne mòrū/ mògu*
- (š) u prezentskoj osnovi glagola složenih od *gnat* kao u DŠI: *dòrenēm, òdrenēm*.

2.8.13. U mrkopaljskome se govoru u 3. l. mn. prezenta ostvaruju:

- (ŠČ) nastavci *-e* i *-u* kao u DŠI i ŠČIE u primjerima: (*h*)*òćē, dòpremē, rādē, mîslē, divānē, lètē; grèdu, idū,*
- (šč) samo nastavci s dočetnim *-u* kao u DŠI i ŠČIE u primjerima: *ćējū, dòpremū, grèju, lètiju, nêćeju, vîdū; gréjū, ìdejū*.

2.8.14. U mrkopaljskome govoru je zabilježena analoška palatalizacija u prezentskim osnovama (č) kao u ŠČIE u oblicima prezenta: *strížu* (= strigu), *lěžu* (= legnu), imperativa: *stríži*, i alternacije u glagolskoga priloga *strížući/ strígu-ći*.

2.8.15. U mrkopaljskome govoru je zabilježena jotacija u osnovama trpnih pridjeva (č) kao u ŠČIE u primjerima: *donèšen, ugrìžen*.

3. Leksički slojevi

3.1. (Č) Potvrde ŠČIE leksika u mrkopaljskome govoru

barūfa (= bučna prepirka, svađa, često popraćena tučnjavom), *bòk* (= kuk), *ćicat* (= sisati), *ćice* (= dojke), *críkva* (= crkva), *ćùkar* (= šećer), *ćèsanj* (= češ-

njak), *čètrtī* (= četvrti), *čòban*⁵³(= pastir), *črīšnja* (= trešnja), *čà* (= prilog: 'dalje odavde', 'dalje odatle'), *čàca* (= otac), *čàce* (= djed), *dīmīljak* (= dimnjak), *dāvāmo – dāvāj* (= dajemo – daji), *dēlat – dēlāš* (= raditi, činiti, praviti – radiš, činiš, praviš), *dešpētljiv* (= prkošljiv), *dīšala* (= mirisala), *divānit*⁵⁴ (= razgovarati), *divljī prāsac* (= divlja svinja, vepar), *dīžva* (= posuda s užim grlom), *dōma* (= kući, kod kuće), *dohájat* (= dolaziti), *dōnest – dōnesla* (= donijeti – donijela), *dvajšjèdan* (= dvadeset i jedan), *dvānajst* (= dvanaest), *fàlinga* (= greška, nedostatak, manjkavost), *fāmīlija* (= obitelj; porodica), *fāžol* (= grah), *frīgat* (= pržiti), *frājār* (= odabranik, vjerenik), *fūrman* (= prijevoznik tereta zaprežnim kolima), *fundāment* (= temelj zgrade), *gòspoja* (= gospođa), *gr̄do* (= ružno), *grābar* (= grab), *grāh* (= grašak), *grdelac* (= češljugar), *grēn – grēš – grē – grēmo – grēte – grējū/ grēdū* (= idem – ideš – ide – idemo – idete – idu), *grōfull/ grīful* (= klinčac, karamfil), *gūsina* (= gusjenica), *gūšcer* (= gušter), *hūtit* (= baciti), *hālja* (= haljina, haljetak), *hārta* (= papir), *hrtēnica* (= kralježnica), *iskat – išce* (= tražiti – traži), *īst – īl jī* (= jesti – jedi), *izrénit/ izāgnat* (= istjerati, izgurati), *jādan* (= ljutiti), *jāpno* (= vapno), *jēlva* (= jela), *jedānajst* (= jedanaest), *jūha, kīčica* (= skočni zglob), *kāmara* (= soba), *kāmeni pādajū* (= kamenje pada), *kābal* (= kabao), *kāfa* (= kava), *kaj* (= kao), *kāpula* (= luk), *kēbar* (= hrušt), *klōstar* (= samostan), *kòkoša – s kòkošon* (= kokoš, s kokoši), *kònoba* (= podrum), *kūhā* (= vre: voda, mlijeko, juha), *limūncīn* (= limun), *kūšīn* (= jastuk, podglavak), *lāstavica*⁵⁵ (= lāstavica), *lēbra* (= rebra), *lētī* (= trči, juri), *lōpatical/ plēce, mālā ūžina* (= popodneveni međuobrok), *māndūl* (= mandula/ mendula, badem), *māša* (= misa), *māma* (= baba), *mērlin/ mērlin* (= mrkva), *mēžnjar* (= zvonar, crkvenjak, sakristan), *mējāš/ mējāš* (= međaš), *mōšnjica* (= mahuna), *mūcat* (= šutjeti), *nāprvō* (= naprijed), *nābrat* (= nakupiti), *nāvvrēst* (= udjenuti, nanizati), *nī* (= nije), *nōsēca* (= trudna: o ženi), *obīšiva se* (= vješa se), *ōbráz* (= lice), *ōčudit se* (= vrlo se začuditi), *ōdi spat – ōte* (= hajde/ idi spavati – hajdete, idite), *ōkno* (= mali prozor), *olūpit* (= oguliti), *ōprto* (= otvoreno), *ōrīžje* (= riža), *osāmnaajst* (= osamnaest), *ōsan* (= osam), *oženila se* (= udala se), *pādela* (= plitka metalna posuda za kuhanje jela), *pālēnta* (= tvrdo ukuhana kukuruzna kaša), *pāpar, pāsīc* (= psić), *pēkljat* (= prositi), *pīšce*, jd. – *pīšceta*, mn. (= pile, jd. – pilad, zb.), *pīr* (= svadba), *plīt – plīla* (= plijeviti – plijevila), *plāca* (= trg; tržnica), *pōd* (= tavan), *pōpel* (= pepeo), *pōstelja* (= krevet), *pōstol* (= cipela), *pomīdōr* (= rajčica), *pozākonila se* (= vjenčala se), *prāsac* (= svinja), *prāsica* (= krmača), *prāščār* (= kotac, svinjac), *prāščīc* (= svinjče), *prāščē mēsol/ prāščēvina* (= svinjetina), *prīdužina* (= prijepodneveni međuobrok, užina), *prōc* (= otići), *prōcidit, prōsit* (= moliti), *prozdhāvā* (= uzdiše), *pūstīt* (= ostaviti), *pūzali se* (= sklizali se), *rīnit*

⁵³ Turcizam u sjevernočakavskim i srednjočakavskim govorima.

⁵⁴ Sjevernočakavski i srednjočakavski turcizam.

⁵⁵ U ovome je leksemu sjevernočakavski naglasak.

(= gurnuti), *rēmēn*, *rōba* (= odjeća), *rōžica* (= cvijet), *riúćak* (= doručak), *sědan* (= sedam), *sedāmnajst* (= sedamnaest), *skũcā* (= štuca), *slīpī mīš* (= šišmiš), *slīpo ðko* (= sljepočica), *sōpet* (= opet), *sòzut* (= izuti), *spāt* (= spavati), *spánje* (= spavanje), *spěć – spēkla* (= ispeći – ispekla), *stārī òtac/ stārī ćāća* (= djed), *stāt* (= stajati), *sūmljat* (= sumnjati), *sũrka* (= starinski kratki kaput), *svāća* (= uzvanici u svatovima), *šāv – švā*, Gjd (= šivanje – šivanja), *šénac* (= uš), *šěšnajst* (= šesnaest), *šīpak* (= ruža, tea), *škālīn* (= stepenica, stepenik), *škàrpūn* (= bakandža), *škartòc* (= papirnata vrećica), *škòda* (= šteta), *škòrūp* (= skorup, vrhnje), *škòlān* (= učenik), *šmrīka* (= smreka), *šōja* (= šojka), *špījā san* (= virio sam), *špāg* (= konopac), *špòtajū se* (= rugaju se), *štāla* (= staja), *švíkat – švíčete* (= zvižditi – zviždite), *švrāka* (= svraka), *tānci* (= plesovi, plesne priredbe), *tàrvēz* (= pregača), *škũro* (= tamno, mračno), *těžāk* (= nadničar), *trāktūr* (= lijevak), *trīnajst* (= tri-naest), *ũra* (= sat), *ũžina* (= objed), *ũfat se* (= uzdati se), *vĩrica* (= vjenčani prsten), *vālje* (= odmah), *Vāzam* (= Uskrs), *vāzmenī* (= uskrsni), *Vēlikā māša* (= blagdan Velike Gospe 15. kolovoza), *vlāsi* (= kosa), *vřtal* (= vrt), *vřtīnjak* (= udarac nogom u stražnjicu), *vrēbac* (= vrabac), *zīšē* (= zijeva), *zāda* (= otraga, odzada), *zālva* (= zaova), *zahájat* (= zalaziti), *zapišīva/ zapišīvā* (= zapisuje), *žāga* (= pila), *žep* (= džep), *žlīca*, *žũko* (= gorko), *žũkva* (= žuka, vrba),

– sjevernočakavski frazem: *za mājku /zěmlju!* (čuđenje: ‘tako ti majke!’);

– sjevernočakavske sintaktičke strukture s enklitičkim oblicima glagola *biti* i *htjeti* u ortotoničkoj poziciji na samome početku rečenice: *će li dugo ostat?* (= hoće li).

3.2. Potvrde nečakavskoga⁵⁶ leksika u mrkopaljskome govoru

bilānce (= bjelanjak; sjevernočak. = bilmo/ belmo, belnjak), *blūza*, *brāća* (sjevernočak. = brati), *brāšno* (sjevernočak. = mūkà), *cāklo* (= staklo), *coprnjāki* (= vještci; sjevernočak. = štriguni), *crļjēn* (= crven), *cřnā žigerica*, turciz. (čak. = jetra), *cūra* (= djevojka; sjevernočak. = divojka, malica, maletina), *čētri* (= četiri), *čmārki* (= čvarci; sjevernočak. = ocvirki/ cvirki), *čòrapa*, turciz., (= čarapa; sjevernočak. = kalceta), *čēlav*, turciz. (= plješiv; sjevernočak. = plišiv/ plešiv), *čér* (= kći; sjevernočak. = hći), *čóšak*, turciz. (= ugao; sjevernočak. = kantun), *děčko* (= muško dijete, dječak, dečko; sjevernočak. = mladić, mladićac, deško, deškić), *dròb* (= utroba, crijeva), *dvřzica* (= dvogodišnje janje, janjica), *dvājest* (= dvadeset; sjevernočak. = dvajset), *dvānēst* (= dvanaest; sjevernočak. = dvanajst), *fřtalj* (= četvrt, četvrtina; sjevernočak. = kvarat), *gānak*, turciz. (= otvoren natkriven prolaz, hodnik), *gũsman* (= mužjak guske, gúsak), *hāljica* (= kratki muški kaput; čak. = jaketa), *hlāpsat – hlāpcē* (= laptati: o životinjama: psu, prascu i sl.), *hòr* (= tvor), *izřēnit* (= istjerati, izagnati), *křklja*, germaniz. (= suknja; sjever-

⁵⁶ U ovome su popisu kao nečakavski navedeni *dijalekatni štokavski, lokalni štokavski i arealni gorskokotarski leksemi*.

noćak. = krilo, berhan), *kliša* (sjevernoćak. = daž), *knégle*, germaniz. (= valjušci; sjevernoćak. = njoki), *kočka* (= kvočka), *krivljavina* (= dernjava, kuknjava, zapomaganje), *kulènica* (= krvavica), *līpsā* (= ljepša; sjevernoćak. = liplja/ lipja), *lājta*, germaniz. (= bačva), *lepūrica* (= leptir; sjevernoćak. = metulj/ metuj), *lójtre* (= ljestve; bočne stranice na kolima; sjevernoćak. = stuba), *màcuha* (sjevernoćak. = maćeha), *mèšnjajača* (= mesna kobasica), *mīnār* (sjevernoćak. = malinar), *mràvlijinac* (= mrav), *nàgrcat* (= nagrtati), *něstve*, turciz. (= cipele), *òžeg* (= žarač; sjevernoćak. = popičak), *pānē* (= padne), *pantalóni* (= hlače; čak. = gaće), *pàzduh* (= pazuh; sjevernoćak. = pazuh), *pinjūr*, romaniz. (= vilica; čak. = piron), *pīvac* (= pijevac; sjevernoćak. = peteh), *plāmēn* (sjevernoćak. = plamik), *pládanj* (= 'tanjur'; čak. = pijat/ pjat), *pòsāl* (= posao; sjevernoćak. = delo), *pūštīt* (= pustiti; sjevernoćak. = pušcat), *řžulja* (= raž; sjevernoćak. arh. = rž), *rāca – rācman* (= patka – patak), *rājtar*, germaniz. (= rešeto), *sītnica* (= sito), *sàtarē* (= satre, uništi; sjevernoćak. = zniči; romaniz. šundra), *stīna* (= stijena), *stòka* (sjevernoćak. = blago), *strīci* (sjevernoćak. romaniz. = barbe), *šāka* (sjevernoćak. = pest, peščica), *šārage* (= kočija; sjevernoćak. = kalesin), *škīp* (= naćve; sjevernoćak. = naćke), *šnājdār* (= krojač; čak. = krajač), *šōštar*, *šōštarica* (= postolar, postolarica), *špārhet*, germaniz. (= štednjak; čak. = špاهر/ špaker), *štrīk*, germaniz. (= konopac; sjevernoćak. = konop, špag), *štrèkinja* (= kukuruzov klip), *tīca* (= ptica; sjevernoćak. = tić), *tēdan* (= tjedan; sjevernoćak. = šetemana), *tóbolica* (= tobolac), *trlācat* (= trti, trlicom obrađivati vlakna), *ūjac* (= ujak; sjevernoćak. romaniz. = barba), *ūjtilo* (= uhvatilo; čak. = čapalo), *ulār* (= konjski povodac), *vātra* (sjevernoćak. = oganj), *vrtēno* (= vreteno), *ždèrat* (sjevernoćak. = žerac), *žènjēmo*, *žènji* (= žanjemo, žanji).

3.3. Zaključak

Iz dostupnoga je korpusa jezičnoga materijala koji se odnosi na mrkopaljski govor izdvojen 191 (sjeverno)ćakavski leksem⁵⁷ i 82 nećakavska leksema, među kojima su dijalekatni štokavski, lokalni štokavski i arealni gorskokotarski leksemi.

4. Uopćenje

Radi ovjeravanja teze o supostojanju štokavske i čakavske komponente u mrkopaljskome govoru 20. stoljeća, u ovome su radu instrumentima za određivanje razlikovnosti među genetski bliskim sustavima interpretirane 33 kategorije pojavnosti koje se sinkronijski a dijelom i dijakronijski odnose na fonološku, fonetsku, morfolonošku i morfološku razinu, te 273 leksičke jedinice zastupljene u tome govoru.

⁵⁷ te jedna frazeološka i jedna sintaktička struktura.

4.1. Alijeteti

Utvrđeno je da se u 11 od 33 razmatrane kategorije javljaju razlikovnosti najvišega ranga, koje same za sebe obilježavaju sustave kao štokavske (Š) ili kao čakavske (Č).

4.1.1. Broj (Š) i (Č) alijeteta unutar 11 kategorija

- naglasni sustav (inventar, distribucija, fonetska obilježja jedinica): Š 2, Č 2
- refleksi jotacija dentala: Š 2, Č 2
- status suglasnika ž: Š 1, Č 1
- primjeri s punim vokalizacijama i redukcijama slabih poluglasova: Š 1, Č 1
- oblici upitno-odnosnih i neodređenih zamjenica: Š 2, Č 2
- nastavci za 1. lice prezenta: Č 1
- oblici svršenoga prezenta glagola *biti*: Š 1, Č 1
- oblici zanijevanoga prezenta glagola *biti*: Š 1, Č 1
- oblici glagola *biti* za tvorbu kondicionala: Š 1, Č 1
- oblici nastavka imperativa: Č 1
- tvorba trpnih pridjeva: Š 1, Č 1

4.1.2. Veličine

U prethodno navedenih 11 kategorija potvrđeno je 26 alijeteta, od kojih:

- 12 ili 46,15 % štokavskih (Š) alijeteta od kojih svaki sam po sebi kvalificira mrkopaljski govor kao štokavski sustav,
- 24 ili 53,85 % čakavskih (Č) alijeteta od kojih svaki sam po sebi kvalificira mrkopaljski govor kao čakavski sustav.

4.1.3. Odnosi

U 9 od 11 razmatranih kategorija broj štokavskih (Š) i čakavskih (Č) alijeteta je izjednačen: 50 % (Š) : 50 % (Č).

U 2 od 11 razmatranih kategorija zastupljeni su samo čakavski (Č) alijeteti (100 %).

Ni u jednoj od 11 razmatranih kategorija nisu zastupljeni samo štokavski (Š) alijeteti.

4.2. Alteriteti, arealne i lokalne značajke

Utvrđeno je da se u 22 od 33 razmatrane kategorije pojavljuju razlikovnosti nižega ranga, koje su svojstvene idiomima sinkronijski različitih, ali genetski srodnih sustava, ili arealne i lokalne razlikovnosti najnižega ranga koje također mogu pripomoći jasnijem razlučivanju u konkretnome slučaju, kao što je ovaj gdje je valjalo razlučiti štokavske i čakavske komponente u mrkopaljskome govoru. Štokavska komponenta, alteritetnoga, arealnoga ili lokalnoga

razlikovnoga ranga, koja mrkopaljski govor kvalificira kao štokavski sustav, sadržana je u oznakama (ŠČ), (Š), (š). Čakavska komponenta, alteritetnoga, arealnoga ili lokalnoga razlikovnoga ranga, koja mrkopaljski govor kvalificira kao čakavski sustav, sadržana je u oznakama (ŠČ), (Č), (č).

4.2.1. Broj razlikovnosti nižega i najnižega ranga u razmatranim kategorijama:

- refleksi jata: (Š) i (Č)
- refleksi jotacija skupina *stj, skj i zdj, zgj*: (Š) 2 i (Č)
- status suglasnika *f i h*: (Č) i (Š)
- krajnje slogovno *-l*: (Š) i (Č)
- prijevajni likovi *o/a: e*: (Š) i (Č)
- suglasničke disimilacije: (Č) 5 i (Š) 2
- ostale glasovne promjene: (č) 2 i (š)
- nastavačno *-n < -m* (čš)
- sibilizacija (Čč, Šš)
- osnove i nastavci u Njd. imenica ‘*mati*’ i ‘*kći*’ (Čč) / (Šš)
- osnova u množinskim oblicima imenica muškoga roda: (Č) i (Š)
- nastavci Gmn. u imenica: (č) 3 i (Č) i (š) i (Š) 2
- nastavci DLI mn. u imenica: (Š) i (Č)
- upitne, odnosne i neodređene zamjenice: (Š) i (š) 3 i (č) 2
- nastavci u jednini zamjeničke i pridjevske deklinacije: (Š) i (Čš)
- deklinacija brojeva *dvâ – dvî, trî, četiri* (Č) i (Š)
- morfonem *-ni-* u infinitivnim osnovama: (Š)
- osnove glagola složenih od ‘*ići*’, (Š) i (Čč)
- rotacizam u prezentskoj osnovi: (Čš)
- nastavci u 3. l. mn. prezenta: (ŠČ) i (šč)
- analoška palatalizacija u prezentskim osnovama: (č)
- jotacija u osnovama trpnih pridjeva: (č).

4.2.2. Veličine

U prethodno navedene 22 kategorije potvrđeno je 59 alijeteta i nižih razlikovnosti od kojih:

- štokavsku komponentu u mrkopaljskome govoru potvrđuju 32 štokavske razlikovnosti nižega i najnižega ranga (54,2 %)
- čakavsku komponentu u mrkopaljskome govoru potvrđuje 27 čakavskih razlikovnosti nižega i najnižega ranga (45,8 %).

4.2.3. Odnosi

U 14 od 22 razmatrane kategorije (63,6 %), štokavske su i čakavske komponente u alteritetima i nižim razlikovnostima podjednako zastupljene.

U 6 od 22 razmatrane kategorije alteriteti i ostale razlikovnosti nisu ujednačeno zastupljene: u jednoj je od njih odnos (č) 2 : (š) 1, a u 5 ostalih prevladava 10 štokavskih nad 5 čakavskih značajki.

U 3 od 22 razmatrane kategorije nisu zabilježene štokavsko-čakavske opreke: u 1 od njih zastupljena je samo štokavska, a u 2 samo čakavska razlikovna činjenica.

4.3. Leksički slojevi

Razlikovni pristup leksičkim slojevima otkriva sljedeće odnose u mrkopaljskome govoru: od 273 razlikovna leksema izdvojena iz rječnika mrkopaljskoga govora, 191 leksem ili 70 % korespondira sa (sjeverno)čakavskim leksikom, a 82 leksema (30 %) ili korespondiraju s leksikom štokavskih dijalekata ili pripadaju arealnim gorskokotarskim ili lokalnim leksemima.

4.4. Odraz na klasifikaciju

Dijalektološki presjek duž fonoloških, fonetskih, morfonoloških, morfoloških i leksičkih pojavnosti u mrkopaljskome govoru vodi k nedvosmislenome zaključku da u ovome govoru u pojavnostima na svim jezičnim razinama ravnopravno supostojе dva jezična sustava: štokavski i čakavski. Ove bi se spoznaje trebale odraziti i na dijalektološku klasifikaciju mrkopaljskoga govora.

The idiom of Mrkopalj

Abstract

The paper was inspired by the fact that the idiom of Mrkopalj is identified as an idiom of the Ikavian-Štokavian dialect, despite the fact that all the studies on the idiom so far show a great number of Čakavian or common Čakavian-Štokavian linguistic features.

Using dialectological apparatus 34 phonological, phonetic, morphonological and morphological categories, and 273 lexical units are interpreted. Examples are taken from total data on the idiom of Mrkopalj collected throughout the twentieth and at the beginning of the twenty-first century.

Analysis and interpretation of the data based on the diversity theory lead to conclusion that there are two systems coexisting within the idiom of Mrkopalj, the Štokavian and the Čakavian, which should be taken into consideration when classifying this idiom dialectologically.

Ključne riječi: hrvatska dijalektologija, štokavski, čakavski, ikavski, Mrkopalj
Key words: Croatian dialectology, Štokavian, Čakavian, Ikavian, Mrkopalj